

פרק שלום

Pérek Shalom – El capítulo de la paz

Odas a la paz en la literatura rabínica medieval

Versión bilingüe (hebreo-español)

**Traducción, comentarios, anotaciones,
anexos e introducción de Uriel Romano**

²² Adonai habló a Moisés y le dijo: «Habla a Aarón y a sus hijos, y diles: “Así bendeciréis a los hijos de Israel. ²⁴»” Adonai te bendiga y te guarde. ²⁵ Adonai haga resplandecer su rostro sobre ti y tenga de ti misericordia; ²⁶ Adonai alce sobre ti su rostro y ponga en ti paz.” ²⁷ »Así invocarán mi nombre sobre los hijos de Israel, y yo los bendeciré.»
(La bendición sacerdotal, Números 6:22-27)

I. Introducción

Pérek Shalom o Pérek HaShalom (PS) se traduce como “el capítulo de la paz”. Sin embargo, en la literatura rabínica, la idea de *Pérek* es más amplia y se lo comprende mejor como un compendio de algún tema en particular (el ejemplo más paradigmático es *Pirkei Avot*, el cual no es más que un compendio de adagios morales de diversos sabios a través de las generaciones). De esta manera, el PS es un compendio de diversas citas rabínicas, de los tiempos de la Mishná y del Talmud, sobre el tema de la paz. Esta composición es una larga homilía en relación al valor de la paz. El término *Shalom* es traducido como “paz”, sin embargo, al igual que la palabra *Pérek*, en hebreo este tiene un gran universo de significados. Aquí la paz no es solamente el antónimo de la guerra sino una situación de plenitud, de armonía y de ausencia de conflictos sociales y políticos. El tema del Shalom es muy recurrente en la literatura rabínica y a lo largo del Midrash y del Talmud podemos encontrar cientos de expresiones y citas de los sabios sobre la importancia del mismo. Sin embargo, el PS es el único escrito dedicado en su totalidad a este tema.

II. Estructura y datos generales de la obra

El PS es parte de los Masejtot Ktanot (tratados menores), y tradicionalmente se lo encuentra al final del tratado de Sanedrín. Estos tratados menores fueron editados y compuestos en la época de los Geonim (siglos VII al X). Al PS, en algunas ediciones, se lo puede encontrar como capítulo final del tratado *Derej Eretz Zuta*, un compendio de normas morales y de conducta ética; sin embargo, es una producción separada en contenido y forma. El PS cuenta tan solo con un extenso capítulo subdividido en 20 “halajot” (leyes). Se desconoce tanto el autor como el tiempo y el lugar de edición de esta obra; sin embargo, podemos inferir que se trata de una recopilación y edición de fuentes elaborada en alguna de las academias rabínicas del siglo IX aproximadamente.

El PS recibe este nombre por la estructura con la cual abre todas sus halajot: גדול השלום, “grande es la paz”. La estructura básica de cada halajá es la siguiente: (1) Nombre del sabio; (2) “grande es la paz”; (3) razón en particular; (4) cita bíblica como apoyatura. En cada Halajá se cita a un sabio alabando alguna cualidad de la paz y luego se apoya la idea con una cita bíblica. En algunos casos particulares, se presenta posteriormente una exégesis, explicación o metáfora.

El PS no es una obra sui géneris, sino más bien una recopilación de enseñanzas y citas sobre la paz desparrramadas en otros escritos de la literatura rabínica. Hasta donde pudimos investigar, más de un 60% de la obra tiene un correlato casi idéntico en alguna obra literaria rabínica previa a la composición de PS. El PS está escrito en su totalidad en idioma hebreo, semejante al de la Mishná; posee un lenguaje escueto y conciso.

III. Sabios citados en la obra

Nueve son en total los sabios citados en la obra. Todos ellos se corresponden a la etapa de la composición de la Mishná y de la primera capa del Talmud, de las primeras dos generaciones de amoraím (con la excepción de un único sabio que es de la cuarta generación). El sabio que abre y que cierra este tratado es Ioshua ben Levi, un Amoraí (sabio de la época talmúdica) palestinese de la primera mitad del siglo III. Fue el director de la academia rabínica de Lydda en el sur de Israel. Este es el sabio del cual este tratado recoge más cantidad de citas. Esto se debe a que era conocido como un hombre amante de la paz que incluso, ante situaciones adversas, trataba de evitar la discordia y el conflicto a toda costa. Es importante remarcar que este fue uno de los estudiantes predilectos de Bar Kappara, a quien cita en varias oportunidades. Remarcamos esta cuestión ya que el PS cita en tres oportunidades a este sabio judío de fines del siglo II. A su vez Bar Kappara fue uno de los estudiantes de Rabí, un amoraí de la primera generación, quien es citado en una sola oportunidad a lo largo de este tratado. Otro de los sabios mencionados en dos oportunidades es Jizkiah, el cual también fue un amoraí de la segunda generación de la tierra de Israel. Es importante señalar también que entre sus colegas más distinguidos encontramos a Bar Kappara, al cual, como dijimos anteriormente, este opúsculo cita en varias oportunidades. Jizkia fue el hijo de Rabí Jía bar Abba (180-230) quien también es nombrado en una oportunidad en PS. Si bien nació en Babilonia, de joven emigró a la tierra de Israel, donde estudió bajo la tutela de Ioshua ben Levi.

Rabí Iosi “el galileo” es uno de los sabios que más se cita en esta obra con tres alocuciones. Fue uno de los Tanaím más importantes de la tercera generación, al comienzo del siglo II en la ciudad de Iavné. El sabio Shimon ben Gamliel, sucesor de Gamliel I como presidente del Sanedrín en la segunda mitad del siglo I, es citado en dos oportunidades. Otro de los sabios que pertenece a otra época histórica es Rabí Ishmael, quien es citado en una sola oportunidad. Ishmael ben Elisha (90-135 d.e.c) fue un Taná cuyas enseñanzas forman parte de la Mishná. Al igual que Ioshua ben Levi, este sabio es reconocido por su afabilidad, por su paciencia y por su humildad, tal como podemos inferir de alguno de sus dichos (véase por ejemplo *Pirkei Avot* 3:12). Otro sabio que es citado en tan solo una oportunidad es uno que se lo conoce relativamente poco en la literatura rabínica: Ioshua de Siknin. La importancia de este sabio radica en el hecho de que fue que fue un amoraí de la cuarta generación (siglo IV d.e.c), siendo así el personaje más tardío que se cita en esta obra.

IV. “Grande es la paz” en la literatura Midráshica y Agádica

En la literatura homilética que precede a la composición del PS, encontramos distintas interpretaciones y alabanzas del mundo rabínico con respecto a la paz. Pudimos descubrir a través de nuestra investigación que la inmensa mayoría de las mismas se encuentran ubicadas en los comentarios que hacen los sabios en relación a tres versículos de la Torá en los que aparece la palabra “paz”. Si bien la palabra “paz” (Shalom) aparece diez veces en la Torá, y la composición “la paz” aparece en otras dos circunstancias, los sabios, en su exégesis, solo se “montan” sobre estos tres versículos que citamos a continuación para desarrollar en pequeñas citas su filosofía sobre el valor de la paz. Estos son los versículos:

1. Parashat Tzav, Levítico 7:11: “Y esta es la ley del sacrificio de **paz** que se ofrecerá a Adonai”
2. Parashat Nasó, Números 6:26: “Adonai alce sobre ti su rostro y ponga en ti **paz**.”
3. Parashat Shoftim, Deuteronomio 20:10: “Cuando te acerques a una ciudad para combatirla, le intimarás la **paz**.”

V. Lenguaje

Como explicamos previamente, cada una de las halajot de PS abre con la frase “grande es la paz”. En la literatura rabínica previa y posterior a la composición de PS, también se utiliza la misma frase para comenzar muchas de las exégesis. Sin embargo, encontramos pequeñas variaciones dependiendo del manuscrito o de la fuente consultada. En el PS encontramos que las citas comienzan con la frase hebrea “Gadol Hu Hashalom” (Grande es la paz) o bien “Gadol HaShalom” (Grande es la paz); sin embargo, en otros textos encontramos expresiones similares como “Gadol Shalom” (Grande paz) o “Jabib HaShalom” (querida es la paz)¹. La fraseología más utilizada, sin embargo, es Gadol HaShalom, tanto en la literatura midráshica como en la de los comentaristas medievales.

VI. Odas a la paz en otras fuentes rabínicas

En diversas colecciones de Midrashim, hay extensos textos con varios comentarios y homilías en relación a la “grandeza de la paz”. En el Talmud, sin embargo, tan solo podemos encontrar un par de citas dispersas en relación al tema en cuestión. No existe en ninguno de los tratados talmúdicos una colección de homilías como sí encontramos en otros compendios posteriores.

En el tratado de Julín (141a) encontramos la siguiente cita: **הואיל ואמר מר גדול שלום שבין איש לאשתו שמו של הקב"ה שנכתב בקדושה ימחה על המים**. Dios, en aras de la paz, permite borrar su propio nombre durante la ceremonia para probar la inocencia o culpabilidad de la mujer (a quien se sospecha de adúltera) para permitir así la reconciliación del marido con su mujer. Esta cita, con ciertas variaciones, se encuentra en PS 9. La única otra cita con la apertura “Gadol Shalom” o similar en el Talmud se encuentra en Baba Metzia (87a)², y es atribuida a Rabí Ishmael, quien dice: **אל'ה ויאמר ואדני זקן וכתוב 'שרה בקרבה וגו שנאמר ותצחק שאפילו הקדוש ברוך הוא שינה בו שלום וגו ואני זקנתי אברהם וגו**.

Si bien PS es la obra mejor editada sobre el tema de la paz y la única que se escribió como opúsculo particular sobre el tema, en la literatura rabínica contemporánea, previa y posterior a esta compilación, podemos encontrar diversas agrupaciones de citas de distintos sabios en torno a la paz, muchas de las cuales, con pequeñas o grandes variaciones, se encuentran en PS. Es importante señalar aquí que muchas citas con contenido similar, o incluso idéntico, son atribuidas en las diversas fuentes a autores y sabios distintos. Mi hipótesis es que, de todas las colecciones en las cuales encontramos una agrupación de homilías en relación a la paz, la que mejor pudo haber sido utilizada como base para la composición de PS es la que se encuentra en Vaikrá Rabá. A continuación presento, entonces, un breve resumen de todas las colecciones y sus principales características en torno al tema en cuestión:

1. Midrash Tanjuma

El Midrash Tanjuma es la colección más antigua de exégesis homilética rabínica, es contemporánea, o incluso previa a la redacción final del Talmud. Las odas a la paz se encuentran en el comentario de

---

¹ La traducción exacta de estas cuatro frases me fueron sugeridas por la profesora de hebreo Belkis Rogovsky.

² Existe un paralelo de esta cita en otro tratado del Talmud (Ievamot 65b) con pequeñas variaciones: **דבי רבי ישמעאל תנא: גדול השלום, שאף הקדוש ברוך הוא שינה בו, דמעיקרא כתיב: זואדוני זקן, ולבסוף כתיב: ואני זקנתי.**

Midrash al pasaje de Levítico 7, donde se explica cómo debe hacerse el sacrificio “pacífico” (Korban Shlamim). Esta es una de las colecciones más pequeñas de los adagios rabínicos en relación a la paz. Tan solo cuenta con cuatro odas, de las cuales solo dos (aunque con importantes variaciones) encuentran su correlato en el PS. Por estos motivos, dudo que haya sido esta la fuente de la cual se basará el autor de PS para escribir su opúsculo. En el anexo se podrá encontrar el texto completo en su original hebreo.

2. Devarim Rabá

El comentario Rabá al libro de Deuteronomio fue el tercero de la colección en componerse, aproximadamente a comienzos del siglo X d.e.c. Lo característico de este Midrash es que a diferencia de otros en la colección que interpretan de forma continua los textos de la Torá, Debarim Rabá está compuesto por 27 homilías independientes de varias secciones del libro de Deuteronomio, las cuales, como cree la mayoría de los académicos, estaban destinadas a ser recitadas y estudiadas en la sinagoga en los Sedarim correspondientes, según el rito palestinese de leer la Torá en un ciclo de 3 años. En la Parashá de Shoftim (5:15), en relación al mandamiento de exhortar a la paz antes de enfrentarse en una guerra, es que este Midrash comenta y loa varias características de la paz. Esta colección presenta 10 alocuciones en relación a la grandeza de la paz. Solo tres de estas expresiones encuentran un correlato en el PS. Por otro lado, este texto utiliza la expresión en varias de sus formulaciones de “Jabib Hashalom” (“querida es la paz”), expresión que no encontramos en PS. Por estos motivos, dudo que haya sido esta la fuente de la cual se basará el autor de PS para escribir su opúsculo. En el anexo se podrá encontrar el texto completo en su original hebreo.

3. Bemidbar Rabá:

El comentario Rabá al libro de Números fue el último de esta colección en componerse. La mayoría de los académicos coinciden en que su compilación no fue posterior al siglo XII, pero tampoco muy anterior, ya que muchos grandes autores, como Rashí (1040-1105), no lo citan. Sin embargo, sí es citado por sabios de futuras generaciones, como Najmánides (1194-1270). La primera porción de Bemidbar Rabá es un comentario del capítulo 1 al 7 del libro de Números. En este contexto, en la Parashá Nasó, sección 11, este Midrash agádico, apoyándose en la última de las tres bendiciones sacerdotales, comienza el Midrash a ser su oda a la paz. Esta colección presenta 20 alocuciones de las cuales solo 7 (un poco menos que el 35%) encuentran un correlato en el PS. Esta es una colección midráshica muy tardía; es muy posible, incluso, que muchas de sus partes se hayan compuesto después de PS. Por estos motivos, dudo que haya sido esta la fuente en la cual se basará el autor de PS para escribir su opúsculo. En el anexo se podrá encontrar el texto completo en su original hebreo.

4. Sifrei Bemidbar:

Este es el único comentario halájico, y no agádico, en el cual pudimos encontrar una colección completa de homilías en relación a la paz. Quizás sea esta la colección más antigua de loas a la paz en forma de colección, ya que comúnmente se sostiene que la exégesis legal precede a la exégesis homilética. Interpretando la bendición sacerdotal (Parashat Nasó, 42) esta colección enumera 23 odas en relación a la paz, siendo de todas las colecciones contemporáneas y que preceden al PS la más numerosa. Sin embargo, tan solo ocho expresiones encuentran su correlato en el PS, apenas un poco más del 30%. Por este motivo, dudo que haya sido esta la fuente en la cual se basará el autor de

PS para escribir su opúsculo. En el anexo se podrá encontrar el texto completo en su original hebreo conjuntamente con su traducción al español.

5. Vaikrá Rabá:

El comentario Rabá al libro de Levítico es una de las colecciones más antiguas de los Midrashim. Algunos investigadores como Zunz lo datan en el siglo VII d.e.c; sin embargo, otros académicos lo datan incluso antes, hacia finales del siglo V d.e.c. Esta recopilación de exégesis midráshica tiene su origen en la tierra de Israel. Esta colección de sermones no sigue una interceptación continua y lineal del texto bíblico, sino que es una colección de enseñanzas y homilías a ser utilizadas en la sinagoga durante la lectura semanal de la Torá. En este sentido, en Parashat Tzav (9), que versa sobre la estructura de diversos sacrificios, se encuentra una extensa homilía en relación a la paz, que abre con las palabras de Rabí Shimón bar Iojai, “Gadol HaShalom”. Esta colección cuenta con 14 alocuciones, de las cuales solo una o dos (depende de qué parámetros tomemos) no encuentran su correlato en el PS. Es decir, más del 85% de todo este corpus literario tiene su paralelo en el PS. Son importantes de estacar dos otros elementos. Esta colección midráshica es, sin duda, para la gran mayoría de los académicos, anterior a la composición de PS; lo antecede por más de dos siglos aproximadamente. Por otro lado, en la gran mayoría de los casos, las expresiones que se encuentran tanto en esta colección como en el PS se atribuyen a los mismos sabios. Un ejemplo de esto es que en el PS encontramos dos enseñanzas del sabio Jizkiah y tres de Bar Kapara, y en esta colección se especifica que cada uno de estos sabios dio dos homilías y tres respectivamente. Todos estos motivos nos llevan a creer que es esta colección la que sirvió de base para que comenzara a componer su obra el autor de PS. En el anexo se podrá encontrar el texto completo en su original hebreo así como también un cuadro comparativo entre esta sección de Vaikrá Rabá y el PS.

Pérek Shalom

<p>Halajá 1</p> <p>Dijo rabí Ioshúa ben Levi: “Grande es la paz, ya que la paz es para el mundo como la levadura es para la masa. Si el Santo, bendito sea, no hubiera entregado la paz al mundo, la espada y las bestias lo habrían destruido. ¿De dónde aprendemos esto? Ya que está escrito: “Y yo daré paz en la tierra, y dormiréis, y no habrá quien os espante; y haré quitar de vuestra tierra las malas bestias, y la espada no pasará por vuestro país.”³</p> <p>Y “tierra” no significa otra cosa que Israel, ya que está dicho: “Y todas las naciones os dirán [a ustedes, pueblo de Israel] bienaventurados; porque seréis tierra deseable, dice Adonai de los ejércitos.”⁴ Y así está dicho también: “Una generación va, y otra generación viene; mas la tierra siempre permanece”⁵, es decir, un reinado va y otro viene, mas Israel por siempre se mantiene. Dijo el rey Shlomó: “A pesar de que una generación vaya y la otra venga, que un reinado vaya y otro venga, que los decretos malvados vayan y vengan y se renueven sobre los <i>enemigos de Israel</i>, la tierra, es decir, Israel, se mantiene firme. No son abandonados ni destruidos ya que está dicho: “Porque yo Adonai no cambio; por esto, hijos de Yaakov, no habéis sido consumidos.”⁷ Como yo no he cambiado y no cambiaré, así ustedes hijos de Iaakov no fueron destruidos y tampoco lo serán, sino que: “⁴Mas vosotros que seguisteis a Adonai vuestro Dios, todos estáis vivos hoy.”⁸⁹</p> <p>Halajá 2</p> <p>Fue enseñado en la Mishná¹⁰: “Raban Shimon ben Gamliel dice: “Sobre tres pilares se sostiene el mundo: sobre la justicia, sobre la</p>	<p>הלכה א</p> <p>אמר ר' יהושע בן לוי גדול הוא השלום, שהשלום לארץ כשאר לעיסה, אלמלא שנתן הקדוש ברוך הוא שלום בארץ היתה החרב והחיה משכלת את הארץ. מה טעם? דכתיב: ונתתי שלום בארץ ושכבתם ואין מחריד והשבתי חיה רעה מן הארץ וחרב לא תעבר בארצכם.</p> <p>ואין ארץ אלא ישראל שנאמר: ואשרו אתכם כל הגוים כי תהיו אתם ארץ חפץ. ואומר דור הולך ודור בא והארץ לעולם עמדת, מלכות באה ומלכות הולכת, וישראל לעולם קיים, אמר שלמה אף על פי שדור הולך ודור בא, מלכות הולכת ומלכות באה, גזירה הולכת וגזירה באה ומתחדשת על שונאי ישראל, הארץ לעולם עומדת, ישראל לעולם עומדין, לא נעזבין ולא כלין שנאמר: כי אני ה' לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם, כשם שאני לא שניתי ולא אני עתיד להשנות, כך אתם בית יעקב לא כליתם ולא עתידין לכלות, אלא ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כלכם היום.</p> <p>הלכה ב</p> <p>תמן תנינא רבן שמעון בן גמליאל אומר על שלשה דברים העולם עומד על הדין</p>
---	---

³ Levítico 26:6. La paz le permite al hombre dormir en paz. Las bestias y la espada, sinónimos de guerra, son contrarrestadas, según el pensamiento bíblico, con la paz y la quietud.

⁴ Malaquías 3:12. Rabí Ioshúa ben Levi establece aquí una equiparación entre Israel y tierra, ya que en este versículo del profeta Malaquías, Israel es denominado como “tierra deseable”.

⁵ Eclesiastés 1:4

⁶ Este es un eufemismo popular en la literatura rabínica. En realidad están haciendo referencia a los decretos impuestos sobre los judíos.

⁷ Malaquías 3:6

⁸ Deuteronomio 4:4

⁹ Es importante contrastar los dos estamentos de esta primera Halajá del PS. En el primero es universal y el segundo, particular. En el primer estamento, la paz sirve para garantizar el sustento y la continuidad del mundo como un todo, mientras que en el segundo, estableciendo una alegoría entre “la tierra” y el pueblo de Israel, se enfatiza un discurso más particularista en donde Israel es el protagonista.

¹⁰ Pirkei Avot 1:18

<p>verdad y sobre la paz”. Dijo Rab Muna al respecto: “Y aquellas tres cosas son en realidad la misma cosa. Si se logra la justicia, hay verdad, y esta lleva a la paz.¹¹ Estas tres cosas son enunciadas en un mismo versículo: “Hablad verdad cada cual con su prójimo; juzgad según la verdad y lo conducente a la paz en vuestras puertas.”¹² En todo lugar en que hay justicia, hay paz, y en todo lugar en que hay paz, hay justicia”.</p> <p>Halajá 3</p> <p>Dijo rabí Ioshúa: “Grande es la paz, por cuanto en el momento en el que el pueblo de Israel se paró y dijo “Haremos todas las cosas que Adonai ha dicho y obedeceremos”¹³, se alegró el Santo, bendito sea, por ellos, y les entregó su Torá y los bendijo con la paz, por cuanto está dicho: “Adonai dará <i>poder</i> a su pueblo; Adonai bendecirá a su pueblo con <i>paq</i>.”¹⁴ Y también está dicho: “La ley de Adonai es perfecta: reconforta el alma”¹⁵</p> <p>Halajá 4</p> <p>Dijo Jizkiah: “Grande es la paz, por cuanto en todos los mandamientos de la Torá, está escrito sobre ellos “si”, “si ves”, “si encuentras”, “si de casualidad”, “si construyes”, es decir: si el mandamiento viene hacia a ti, debes cumplirlo.¹⁶ Sin embargo, sobre la paz, ¿qué está escrito? “Busca la paz, y síguela.”¹⁷ Búscala en el lugar donde estés y persíguela en otro lugar”.</p> <p>Halajá 5</p> <p>a. Dijo Jizkiah: “Grande es la paz, por cuanto en todos los viajes está escrito: “y viajaron y se asentaron”¹⁸, viajaban en disenso y se</p>	<p>ועל האמת ועל השלום. אמר ר' מונא ושלשתן דבר אחד הם נעשה הדין נעשה אמת נעשה שלום, ושלשתן בפסוק אחד נאמרו, שנאמר אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם, כל מקום שיש משפט יש שלום, וכל מקום שיש שלום יש משפט.</p> <p style="text-align: right;">הלכה ג</p> <p>אמר ר' יהושע גדול הוא השלום שבשעה שעמדו ישראל ואמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, שמה בהם הקדוש ברוך הוא ונתן להם תורתו ובירכם בשלום, שנאמר ה' עז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום, ונאמר תורת ה' תמימה משיבת נפש.</p> <p style="text-align: right;">הלכה ד</p> <p>אמר חזקיה גדול הוא השלום שכל מצוות שבתורה כתוב בהם כי, כי תראה, כי תפגע, כי יקרא, כי תבנה, כשתבא המצוה לידך אתה זקוק לעשותה, אבל השלום מה כתיב בו, בקש שלום ורדפהו, בקשהו במקומך, ורדפהו במקום אחר.</p> <p style="text-align: right;">הלכה ה</p> <p>חזקיה אמר גדול הוא השלום, שבכל המסעות כתיב ויסעו ויחננו, נוסעין במחלוקת וחנונין במחלוקת, ובזמן שבאו</p>
--	--

¹¹ Rab Muna, lo que establece es que en realidad la justicia, la verdad y la paz no son tres pilares disgregados sino que uno es consecuencia del otro. La justicia se logra a través de la verdad entre los actores involucrados y la disposición justa lleva a la paz social.

¹² Zacarías 8:16

¹³ Éxodo 24:7

¹⁴ Salmos 29:11

¹⁵ Salmos 19:7

¹⁶ Diversos mandamientos enunciados en la Torá comienzan con el condicional “Ki”, que podríamos traducir siguiendo el razonamiento de PS como “en el caso de que”. Si llega a ocurrir tal cosa, tal debe ser tu acción. Es decir, si uno llegara, por ejemplo, a tener un balcón en su hogar, debe construir un cerco para evitar accidentes. En cambio, lo que explicará a continuación nuestra Halajá en relación a la paz en los Salmos, se enuncia que no debemos esperar a que la misma llegue u ocurra, sino que debemos salir a buscarla. Mientras que otros mandamientos son de índole pasiva, la paz implica una acción activa por parte de la persona.

¹⁷ Salmos 34:15

¹⁸ Ver la lista de las paradas en el desierto enumeradas en Números 33:5 y ss.

<p>asentaban en disenso. Mas cuando fueron hacia el Sinaí, se asentaron en un solo campamento, “y acampó allí Israel delante del monte”¹⁹. Dijo el Santo, bendito sea: “Por cuanto el pueblo de Israel odiaba la disidencia y amaba la paz, y se convirtieron en un solo campamento, ahora le daré a ellos mi Torá”.</p>	<p>לסיני חנו חנייה אחת, ויחן שם ישראל, אמר הקדוש ברוך הוא הואיל ושנאו ישראל את המחלוקת ואהבו את השלום ונעשו חנייה אחת, עכשיו אתן להם את תורת.</p>
<p>b. Adoniá no fue muerto sino por ser un “discutidor”²⁰. Y se permite hablar mal de un discutidor, por cuanto Natan le dijo a Bat Sheva: “yo entraré tras de ti y reafirmaré tus razones.”²¹</p>	<p>אדניה לא נהרג אלא בשביל שהיה בעל מחלוקת. ומותר לומר לשון הרע על בעל מחלוקת שכן נתן אומר לבת שבע ואני אבוא אחריו ומלאתי את דבריו.</p>
<p>c. Y dijo Rabí: “Todas las mentiras están prohibidas; sin embargo, se puede mentir para lograr la paz entre un hombre y su prójimo”²².</p>	<p>ואמר רבי כל השקרים אסורין, ומותר לשקר בשביל להטיל שלום בין אדם לחברו.</p>
<p>Halajá 6</p>	<p>הלכה ו</p>
<p>Dijo bar Kappara: “Grande es la paz, por cuanto encontramos que la misma Torá modifica un dicho para lograr la paz entre Abraham y Sará. Ya que está (primero está dicho) dicho: “Se rio, pues, Sara entre sí, diciendo: ¿Después de que he envejecido tendré deleite, siendo también mi señor ya viejo?”²³ Y luego está escrito: “Entonces Adonai dijo a Abraham: “Por qué se ha reído Sara diciendo “¿será cierto que he de dar a luz siendo ya vieja?”²⁴</p>	<p>אמר בר קפרא גדול השלום שכן מצינו שדברה תורה לשון בדאי כדי להטיל שלום בין אברהם לשרה, שנאמר ותצחק שרה בקרבה לאמר אחרי בלתי היתה לי עדנה ואדני זקן, ולבסוף כתיב ואני זקנתי.</p>

¹⁹ Éxodo 19:2. Nótese el uso del singular en este versículo en contraposición a la enumeración registrada en el libro de Números. Al presentarse este versículo en singular, la tradición rabínica comprende que a diferencia de las otras estaciones durante el desierto, donde la discordia existía dentro del campamento, al recibir la Torá, el pueblo de Israel fue como un solo hombre, con un solo corazón, es decir, hubo paz en sus moradas, por lo cual fueron meritorios en ese momento de recibir la Torá.

²⁰ La expresión hebrea que traducimos como “discutidor” es Bal HaMajloket, una persona dada a la contienda y a la discusión constantemente. Encontramos, por ejemplo, en la Pesikta de Rab Kahana (28:1) que quien es dado a la discusión y a generar disensos pertenece a la misma categoría de malvados como aquel que golpea a su compañero y a quien pide prestado dinero, mas no lo devuelve: **א"ר יצחק שלשה הן שנקראו רשעים ואילו הן, ומי שהוא בעל מחלוקת הפושט ידו לחבירו, והלווה ואינו משלם, ומי שהוא בעל מחלוקת**. Como arquetipo de estos discutidores, la literatura rabínica propone pensar en la asamblea de Kóraj y especialmente en Natan y Aviram, los más grandes contendientes, según los sabios, del liderazgo de Moshé durante la travesía por el desierto (véase por ejemplo, Midrash Tanjuma, Koraj, 8)

²¹ I Reyes 1:14.

²² Hallo que esta parte de la presente halajá está inconexa y no tiene ninguna relación directa con lo enunciado previamente. Entiendo que la misma se relaciona mejor, y abre la temática, de las próximas dos halajot atribuidas a Bar Kappara.

²³ Génesis 18:12

²⁴ *Ibid*, 13. En el primer versículo, Sara acusa a Abraham de ser anciano, mientras que, cuando Dios habla con Abraham, altera la frase diciendo que Sara había dicho que no podía dar a luz a causa de que ella era la anciana. Según Bar Kappara, la Torá hace esto para evitar peleas entre Abraham y Sará, para que él no se enoje por cuanto ella lo había llamado “anciano”, culpándolo en consecuencia de la imposibilidad de engendrar.

<p>Halajá 7</p> <p>Dijo bar Kappara: “Grande es la paz, por cuanto encontramos que en la sección de los profetas se modifica un dicho para lograr la paz entre Manoaj y su esposa. Por cuanto al comienzo está escrito: “Tú eres estéril y nunca has tenido hijos, pero concebirás y darás a luz un hijo.”²⁵ Y posteriormente no se recuerda que ella era estéril”²⁶</p> <p>Halajá 8:</p> <p>Dijo bar Kappara: “Grande es la paz, porque aunque entre los ángeles no exista el desprecio, ni celos ni odio, ni rivalidad, ni competencia ni tampoco disensos, aun así el Santo, bendito sea, dispensa la paz entre ellos. ¿De dónde aprendemos esto? “El señorío y el temor están con él, que hace la paz en las alturas.”²⁷. El señorío hace referencia a Mijael y el temor hace referencia a Gabriel, y aun así no se lastiman mutuamente, a pesar de que uno esté hecho de fuego y el otro de agua.²⁸ Y si entre los hombres existen todas esas cualidades mencionadas previamente²⁹, cuánto más necesitan de la paz.</p> <p>Halajá 9</p> <p>Dijo Rabí Ishmael: “Grande es la paz, por cuanto encontramos que el Santo, bendito sea, renuncia a su propio nombre en nombre de la paz. Ya que está escrito que el nombre sagrado de Dios será borrado por las aguas, para así lograr la paz entre un hombre y su mujer.”³⁰</p>	<p style="text-align: right;">הלכה ז</p> <p>אמר בר קפרא גדול השלום שכן מציינו שדברו הנביאים לשון בדאי כדי להטיל שלום בין מנוח לאשתו, דמעיקרא כתיב הנה נא את עקרה ולא ילדת והרית וילדת בן, ולבסוף לא אידכר בה שם עקרה.</p> <p style="text-align: right;">הלכה ח</p> <p>אמר בר קפרא גדול הוא השלום, שהמלאכים אין ביניהם לא איבה ולא קנאה ולא שנאה ולא מינות ולא תחרות ולא מחלוקת, שהקדוש ברוך הוא עושה עמהם שלום, מה טעם המשל ופחד עמו עשה שלום במרומיו, המשל זה מיכאל, ופחד זה גבריאל, ולא זה מחזיק את זה, מהן שלאש ומהן של מים, בני אדם שיש ביניהם כל המדות הללו על אחת כמה וכמה.</p> <p style="text-align: right;">הלכה ט</p> <p>אמר ר' ישמעאל גדול הוא השלום, שמציינו שיותר הקדוש ברוך הוא על שמו שנכתב בקדושה שימחה על המים,</p>
--	---

²⁵ Jueces 13:3

²⁶ En Jueces 13:7 está escrito: “Pero sí me dijo: “He aquí que tú concebirás y darás a luz un hijo”. Está halajá se basa en que en un comienzo, el ángel que le anunció a la esposa de Manoaj que estaba embarazada, subrayó que ella era estéril; sin embargo, cuando la mujer le cuenta a su marido la conversación que tuvo con aquel ángel, omite la parte de su esterilidad. Podemos conjeturar que ella lo omite, como sugiere bar Kappara, para evitar el enojo de su marido, ya que este podría haberla injuriado y repudiado por ser estéril, al no haberle dado la posibilidad previamente de tener descendencia.

²⁷ Job 25:1

²⁸ En números Rabah (Naso 12:8) se nos relata lo siguiente: **א"ר יוחנן כתיב (איוב כה) המשל ופחד עמו וגו' המשל זה מיכאל והוא של שלג ופחד זה גבריאל והוא של אש מהו עמו מושלים לו לא זה מזיק את זה ולא זה מזיק את זה**. Según Rabí Iojanan hacer la paz en las alturas significa hacer la paz entre los angeles ministeriales, en este caso particular entre Mijael que está hecho de agua y Gabriel que está hecho de fuego. Aunque los mismos sean opuesto, Dios hace la paz entre ellos para que puedan complementarse y no dañarse mutuamente. Está historia tiene paralelos en otras fuentes rabínicas incluso más tempranas como Midrash Tanjuma, Vaigash 6.

²⁹ Es decir, discuten entre ellos, hay odio, rivalidades, celos, etc.

³⁰ En el libro de números (5:11 a 29) se nos describe lo que en español se conoce como “ley de los celos” y en hebreo como Mishpat Isha Sotá. Según la Torá, si el marido sospecha de que su mujer haya cometido adulterio, la misma debe tomar de una pócima, la cual incluye un pergamino con el nombre de Dios en él, para probar así su inocencia o culpabilidad. De ser culpable, las aguas, de forma mágica, le hincharían ciertos miembros del cuerpo hasta provocarle la muerte. Rabí Ishmael comprende de esta manera que Dios permite

<p>Halajá 10</p> <p>Dijo rabí Ioshua: “Grande es la paz, por cuanto el pacto con los sacerdotes fue hecho a través de la paz, como está dicho: “Yo establezco mi pacto de paz con él”³¹.</p>	<p>כדי להטיל שלום בין איש לאשתו. הלכה י אמר ר' יהושע גדול הוא השלום, שברית כהנים נכרתה בשלום, שנאמר הנני נתן לו את בריתי שלום.</p>
<p>Halajá 11</p> <p>a. Dijo rabí Ioshúa: “Grande es la paz, por cuanto el nombre del Santo, bendito sea, es paz, cómo está dicho: “y lo llamó Adonai-Shalom.”³²</p> <p>b. Dijo rabí Jia bar Aba: “De aquí aprendemos que está prohibido saludar al prójimo³³ en un lugar inmundo.³⁴ ¿Por qué razón? Ya que está escrito: “Guideon edificó allí un altar a Adonai y lo llamó Adonai-Shalom.” Por cuanto, si en un altar no se come, no se bebe, no se huele, y fue creado solo para hacer expiación por los hijos de Israel, es llamado paz aquel que ama la paz, persigue la paz, adelanta la paz en su salud y responde con paz, y hace la paz entre los hijos de Israel y su padre celestial, ¡cuánto más!”</p> <p>c. Dijo rabí Iosi el galileo: “Incluso el nombre del mesías es paz, por cuanto está dicho: “Se llamará su nombre...Padre eterno, Príncipe de paz.”³⁵</p>	<p>הלכה יא אמר ר' יהושע גדול הוא השלום ששמו של הקדוש ברוך הוא נקרא שלום, שנאמר ויקרא לו ה' שלום. אמר ר' חייא בר אבא מכאן שאסור לשאול בשלום חברו במקום מטונף, מה טעם דכתיב ויבן שם גדעון מזבחה לה' ויקרא לו ה' שלום. ומה מזבחה שאינו לא אוכל ולא שותה ולא מריח, ולא נבנה אלא לכפרתן של ישראל נקרא שלום, מי שהוא אוהב שלום ורודף שלום ומקדים שלום ומשיב שלום ומטיל שלום בין ישראל לאביהם שבשמים על אחת כמה וכמה. ר' יוסי הגלילי אומר אף שמו של משיח נקרא שלום, שנאמר אבי עד שר שלום.</p>
<p>Halajá 12</p> <p>Dijo rabí Ioshuúa: “Grande es la paz, por cuanto el pueblo de Israel es llamado paz, por cuanto está dicho: “Porque habrá simiente de</p>	<p>הלכה יב אמר ר' יהושע גדול הוא השלום שישראל נקראין שלום, שנאמר כי זרע השלום. למי השלום לזרע השלום.</p>

borrar su propio nombre con el fin, como se insinúa en la tradición rabínica, de que esta pócima no surta efecto y que el marido vuelva así a recomponer la relación con su mujer.

³¹ Números 25:12. La línea sacerdotal comienza con Aarón, el hermano de Moshé, arquetipo en la tradición rabínica, como podemos ver en PS, de aquel que busca la paz. Su nieto, Pinjás, el hijo de Eleazar, durante la travesía en el desierto, recibe de Dios el pacto para continuar el sacerdocio con él y su descendencia. Este pacto recibe el nombre de “Brit Shalom”, literalmente: “el pacto de paz”.

³² Jueces 6:24. Lit. “El Señor de la paz”

³³ La expresión hebrea לשאול בשלום (Lishol beShalom) puede ser traducida como “saludar” o “preguntar por el estado” de alguna persona.

³⁴ En un lugar inmundo como un baño o un basurero, la legislación judía prohíbe rezar o estudiar Torá. Incluso el nombre de Dios no puede ser pronunciado en un lugar impropio. De esta forma, como en el hebreo clásico moderno, uno saluda con la palabra “Shalom”, que como se estableció previamente, es también uno de los nombres de Dios. Uno no debería, entonces, saludar a su prójimo en un lugar no apto.

³⁵ Isaías 9:5. En hebreo: “Avi ad, sar Shalom”. El PS insiste en la importancia y en la trascendencia del término hebreo “Shalom”, y por eso toma estas palabras del profeta Isaías para inferir que también portará este nombre el futuro redentor del pueblo judío.

<p>paz”³⁶ ¿Para quién es la paz? Para la descendencia de la paz.³⁷</p>	
<p>Halajá 13</p> <p>Dijo rabí Iosi el galileo: “Grande es la paz, por cuanto en el momento en que el rey mesías se revele a Israel, no lo hará sino empezando con [la palabra] paz, ya que está dicho: “¡Cuán hermosos son sobre los montes los pies del que trae alegres nuevas, del que anuncia la paz, del que trae nuevas del bien, del que publica salvación, del que dice a Sion: «¡Tu Dios reinal!»”.³⁸</p>	<p>הלכה יג</p> <p>ר' יוסי הגלילי אומר גדול הוא השלום, שבשעה שמלך המשיח נגלה לישראל, אין פותח אלא בשלום שנאמר מה נאוו על ההרים רגלי מבשר משמיע שלום.</p>
<p>Halajá 14</p> <p>Dijo Rabí Iosi: “Grande es la paz, por cuanto al salir a la guerra, uno no debe comenzar sino [proponiendo] la paz, ya que está dicho: “Cuando te acerques a una ciudad para combatirla, le propondrás la paz”³⁹.</p>	<p>הלכה יד</p> <p>ר' יוסי הגלילי אומר גדול הוא השלום, שבשעת מלחמה אין פותח אלא בשלום שנאמר כי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום.</p>
<p>Halajá 15</p> <p>Dijo rabí Ioshúa: “Grande es la paz, por cuanto en un futuro, el Santo, bendito sea, apoyará a los justos con la paz, por cuanto está dicho: “Tú guardarás en completa paz a aquel cuyo pensamiento en ti persevera, porque en ti ha confiado.”⁴⁰</p>	<p>הלכה טו</p> <p>אמר ר' יהושע גדול הוא השלום, שעתידי הקדוש ברוך הוא לסמוך צדיקים בשלום שנאמר יצר סמוך תצר שלום.</p>
<p>Halajá 16</p> <p>Dijo rabí Ioshúa: “Grande es la paz, por cuanto se relaciona tanto con los vivos como con los muertos. ¿Sobre los vivos de dónde lo aprendemos? “Ve en paz —dijo Itró a Moisés.”⁴¹ ¿Sobre los muertos de dónde lo aprendemos? Como está dicho: “Tú, en tanto, te reunirás en paz con tus padres”⁴²</p>	<p>הלכה טז</p> <p>אמר ר' יהושע גדול הוא השלום, שהיא תלויה לחיים ותלויה למתים, לחיים מנין, ויאמר יתרו למשה לך לשלום, למתים מנין, שנאמר ואתה תבוא אל אבותיך בשלום.</p>

³⁶ Zacarías 8:12

³⁷ Al igual que como figura en el PS, Dios y el Mesías reciben el nombre de “Shalom”, el pueblo de Israel también recibe aquella denominación. En la segunda parte de esta Halajá quizás se enfatice no una realidad del editor anónimo de este texto sino más bien un deseo, de que la paz sea para los hijos de la paz, es decir, para el pueblo de Israel.

³⁸ Isaías 52:7

³⁹ Deuteronomio 20:10. Según la legislación bíblica y rabínica (véase por ejemplo, Maimónides, Mishné Torá, Hiljot Melajim 6:1) uno, antes de salir a la batalla, debe ofrecerle al enemigo una opción pacífica de solución del conflicto. En el pensamiento rabínico, de esta forma, la paz siempre tiene primacía por sobre la guerra, ya que incluso cuando uno se prepara para la misma, uno debe comenzar proponiendo la paz.

⁴⁰ Isaías 26:3. El versículo precedente reza: “Abrid las puertas y entrará la gente justa”. A partir de esta yuxtaposición, rabí Ioshúa considera que Dios recompensará con la paz en un futuro a los justos.

⁴¹ Éxodo 4:18

⁴² Génesis 15:15. Palabras de Dios a Abraham al prometerle que él finalmente morirá como todo mortal, mas su descendencia lo secundará.

<p>Halajá 17</p> <p>Dijo rabán Shimon ben Gamliel: “Grande es la paz, por cuanto encontramos que pronunciaron falsas palabras para así lograr la paz entre un Iosef y sus hermanos, por cuanto está dicho: “Tu padre mandó antes de su muerte, diciendo: “Así diréis a José: “Te ruego que perdones ahora la maldad de tus hermanos y su pecado, porque te trataron mal”⁴⁴. Sin embargo, nosotros no encontramos que él les haya ordenado algo.”</p> <p>Halajá 18</p> <p>a. Dijo rabán Shimon ben Gamliel: “Grande es la paz, por cuanto Aarón, el sacerdote, no fue alabado sino por la paz. Por cuanto él amaba la paz y perseguía la paz, saludaba con la paz y respondía con la paz⁴⁵, por cuanto está dicho: “La ley de verdad estuvo en su boca, iniquidad no fue hallada en sus labios; en paz y en justicia anduvo conmigo, y a muchos hizo apartar de la maldad.”⁴⁶ ¿Qué está escrito inmediatamente después? “Porque los labios del sacerdote han de guardar la sabiduría”⁴⁷. Esto nos enseña que cuando él veía a dos hombres que estaban enemistados mutuamente, iba con uno de ellos y le decía: ¿Por qué odias a fulano? [el hombre le decía]: “el ya vino a mi hogar, se prosternó frente a mí y me dijo: he pecado contra tí”. [A lo que Aarón contestaba]: “ve y haz la paz con él”. Luego dejaba a este hombre e iba con el segundo, y le hablaba de forma similar a como había hablado con el primero. Y así lograba la paz, el amor y la</p>	<p style="text-align: right;">הלכה יז</p> <p>רבן שמעון בן גמליאל אומר גדול הוא השלום שמצינו שדברו השבטים דברי בדאות כדי להטיל שלום בין יוסף לאחיו שנאמר: אביך צוה לפני מותו לאמר, ואין אנו מוצאין שצוה לו כלום.</p> <p style="text-align: right;">הלכה יח</p> <p>רבן שמעון בן גמליאל אומר גדול הוא השלום, שהרי אהרן הכהן לא נשתבח אלא בשביל השלום, שהיה אוהב שלום ורודף שלום, ומקדים שלום ומשיב שלום, שנאמר בשלום ובמישור הלך אתי, מה כתיב בתריה, ורבים השיב מעון, מלמד שכשהיה רואה שני בני אדם שונאין זה את זה, הולך אצל אחד מהם ואומר לו, למה אתה שונא לפלוני, כבר בא אלי לביתי ונשתטח לפני ואמר לי, חטאתי לפלוני, לך ופייס עלי, ומניח לזה והולך אצל השני ואומר לו כמו שאמר לראשון, והיה משים שלום ואהבה ורעות בין אדם לחברו, ועל זה נאמר [ורבים השיב מעון].</p>
---	---

⁴³ En varios lugares de la literatura rabínica, encontramos esta noción de que ciertas cosas son tanto “para los vivos como para los muertos”, demostrando de esta la supremacía o la gran importancia de aquella cosa en cuestión. Por ejemplo, en el Talmud Babilónico (Sucá 49b), se afirma que los actos misericordiosos (guemilut jasadim) son más valiosos que la caridad (Tzedaká) porque la primera se aplica tanto para los vivos como para los muertos, mientras que la caridad solo puede ser practicada con los vivos.

⁴⁴ Génesis 50:16. Al morir Iakov, los hermanos de Iosef temen que este se vengue por lo que ellos le hicieron años atrás. Por ese motivo los hermanos “inventan” que su padre antes de morirles dijo que Iosef no debería vengarse de. Esta misma historia y conclusión se encuentra en el Talmud Babilónico, Ievamot 65b (ver Anexo).

⁴⁵ Esta misma expresión, con algunas diferencias, aparece en el Talmud Babilónico (Sanedrín 6b): **אבל אהרן** אמת היתה בפיהו ועולה לא נמצא בשפתיו שנאמר **תורת**, ומשים שלום בין אדם לחבירו, אוהב שלום ורודף שלום בשלום ובמישור הלך אתי ורבים השיב מעון.

⁴⁶ Malaquías 2:6

⁴⁷ Ibíd 2:7

<p>amistad entre el hombre y su prójimo; y por eso que está dicho: “Porque mensajero es de Adonai de los ejércitos.”⁴⁸</p> <p>b. Dijo rabí Ioshúa: “El profeta es llamado mensajero⁴⁹, el sabio es llamado mensajero. El profeta es llamado mensajero, por cuanto está dicho: “Entonces Hageo, el mensajero de Adonai⁵⁰”. El sabio es llamado ángel, por cuanto está escrito: “...porque es mensajero de Adonai de los ejércitos.”⁵¹ Uno podría pensar que este versículo concierne a un sacerdote ignorante; sin embargo, así enseña el versículo: “y de su boca el pueblo buscará la Ley”⁵².</p> <p>Halajá 19</p> <p>Dijo rabí Ioshúa de Siknin en nombre de rabí Levi: “Grande es la paz, por cuanto todas las bendiciones y las plegarias concluyen con la paz.⁵³ El Shemá Israel concluye con la paz “que extiendes tu manto de paz”⁵⁴. La bendición sacerdotal concluye con la paz, por cuanto está dicho “el Señor te muestre su paz”⁵⁵. Y todas las bendiciones concluyen con la paz, “aquel que hace la paz en las alturas”.⁵⁶</p>	<p>אמר ר' יהושע, הנביא נקרא מלאך, והחכם נקרא מלאך, הנביא נקרא מלאך שנאמר ויאמר חגי מלאך ה', והחכם נקרא מלאך שנאמר כי מלאך ה' צבאות הוא, יכול יהא כהן עם הארץ תלמוד לומר ותורה יבקשו מפיהו.</p> <p>הלכה יט</p> <p>אמר ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי גדול השלום, שכל הברכות והתפלות חותמין בשלום, קרית שמע חותמה בשלום, ופרוס סוכת שלומך, ברכת כהנים חותמה בשלום, שנאמר וישם לך שלום, וכל הברכות חותמין בשלום, עושה שלום במרומיו.</p>
--	--

⁴⁸ Ibíd 2:7. Esta es la continuación del versículo previamente citado. El versículo completo reza así: “Porque los labios del sacerdote han de guardar la sabiduría, y de su boca el pueblo buscará la ley; porque mensajero es de Adonai de los ejércitos.” Es importante recalcar aquí que en la tradición rabínica, como dijimos previamente, Aarón es visto como aquella persona que busca constantemente la paz entre el hombre y su prójimo, alejándose siempre de la discordia y acercándolos a la Torá. Véase, por ejemplo, Pirkei Avot 1:12.

⁴⁹ Ángel significa literalmente “mensajero del Señor”.

⁵⁰ Hageo 1:13

⁵¹ Malaquías 2:7. Es la continuación del versículo citado en el párrafo anterior de la misma Halajá, lo cual explica la conexión entre ambos enunciados. El versículo completo reza así: “Porque los labios del sacerdote han de guardar la sabiduría, y de su boca el pueblo buscará la Ley; porque es mensajero de Adonai de los ejércitos”.

⁵² El PS afirma que tanto los profetas como los sabios son llamados “mensajeros” (malajim). Al final de la primera parte de está Halajá, se afirma que los sacerdotes también son llamados “mensajeros” y tienen ese estatus, al igual que los profetas y los sabios. Sin embargo, la tradición farisea, muy crítica a la investidura sacerdotal, considerándolos muchas veces ignorantes (véase por ejemplo el primer capítulo de la Mishná Yoma), establece que solamente un sacerdote es llamado “mensajero de Dios” cuando es un sabio, cuando en su boca se encuentre la Ley.

⁵³ Desconozco a qué se refiere el autor, ya que la inmensa mayoría de las plegarias y bendiciones que aparecen en el Talmud no concluyen con la palabra Shalom (excepto que esté haciendo referencia a la Amidá, como propongo en un comentario posterior). Quizás es solo una forma literaria de expresar la importancia, no obstante, que tiene la paz en la liturgia judía.

⁵⁴ Según la Mishná (Berajot 1:4), el Shemá Israel por las noches debe estar acompañado de dos bendiciones previas y dos posteriores. La última de las bendiciones es conocida como Hashkiveinu y su sello final es un ruego a Dios para que extienda su paz sobre Jerusalém y sobre el pueblo judío.

⁵⁵ Números 6:26. Esta es la conclusión de la bendición sacerdotal, incorporada en la liturgia judía en la repetición pública de la Amidá.

⁵⁶ El autor puede estar haciendo referencia aquí a la plegaria por excelencia de la tradición judía, la Amidá, plegaria que se recita tres veces por día en silenciosa devoción. La misma siempre concluye con las palabras

<p>Halajá 20</p> <p>Dijo rabí Ioshúa ben Levi: “Así dijo el Santo, bendito sea, a Israel: Ustedes causaron la destrucción de mi hogar y el exilio de mis hijos, pues entonces recen por la paz⁵⁷ y yo los perdonaré. Por cuanto así está escrito: “Pedid por la paz de Jerusalem;”⁵⁸ y también está dicho: “¡Pidan por la paz en la ciudad”⁵⁹, y también: “Que haya paz en tus ejércitos y armonía en tus palacios”⁶⁰. Y también está dicho: “Por amor de mis hermanos y mis compañeros diré yo: «¡La paz sea contigo!»⁶¹</p> <p>Y aquella persona que ama la paz y que persigue la paz, y que adelanta la paz en su saludo⁶² y responde con paz, el Santo, bendito sea, le hará heredar este mundo y el mundo venidero, como está dicho: “Pero los mansos heredarán la tierra y se recrearán con abundancia de paz.”⁶³</p>	<p>הלכה כ</p> <p>אמר ר' יהושע בן לוי אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, אתם גרמתם להחריב את ביתי ולהגלות את בני, היו שואלין בשלומה ואני מוחל לכם, הדא הוא דכתיב שאלו שלום ירושלם, ואומר ודרשו את שלום העיר, ואומר יהי שלום בחילך שלוח בארמנותיך, ואומר למען אחי ורעי אדברה נא שלום כך.</p> <p>ומי שהוא אוהב שלום ורודף שלום, ומקדים שלום ומשיב שלום, הקדוש ברוך הוא מורישו העולם הזה והעולם הבא, שנאמר וענוים יירשו ארץ והתענגו על רב שלום.</p>
--	---

עושה שלום במרומיו הוא: “aquel que hace la paz en las alturas que haga la paz para nosotros y para todo Israel”: **עשה שלום עלינו ועל כל ישראל**

⁵⁷ Si bien el texto hebreo dice sencillamente “pidan por la paz”, por la cita que vendrá a continuación, se puede entender que es mediante el rezo que anhelamos que llegue la paz sobre Jerusalem.

⁵⁸ Salmos 122:6

⁵⁹ *Ibíd.* 122:7

⁶⁰ *Ibíd.* 122:8

⁶¹ *Ibíd.* 122:8

⁶² El Talmud Babilónico (Berajot 17a) alaba a Rabí Iojanán, resaltando que nunca nadie se le adelantó en su saludo, sino que de forma amena primero a cada quien con el que se encontraba, “incluso con un pagano en la calle”. **(Revisar esta oración, está medio confusa y poco clara, en especial luego de “rabí Iojanán...”)**.

⁶³ Salmos 37:11

Anexos

Paralelos de Pérek Shalom en la literatura rabínica anterior

(En amarillo se encuentran los paralelos exactos en otras fuentes rabínicas; en verde podrán encontrar los paralelos con ciertas variaciones lingüísticas menores, mientras que en rojo se marcan las citas que no tienen correlato. A menos que se indique lo contrario, todas las citas son del pasaje Vaikrá Rabá)

En este anexo intentaremos rastrear cuáles fueron las fuentes de las cuales el autor anónimo de PS abrevó para escribir este pequeño opúsculo, como así también una exégesis imaginaria de cómo se pudo haber conformado esta obra. A menos que se indique lo contrario, todas las fuentes paralelas pertenecen a Vaikrá Rabá, siendo esta la fuente principal de la cual intuimos que se formó la obra.

Al parecer, la primera Halajá de PS es una creación sui generis del autor, ya que ni la fraseología ni la idea en general puede ser rastreada a otras fuentes contemporáneas o anteriores a la escritura de esta obra. La misma comienza afirmando la importancia de la paz tanto para el mundo en general como para Israel. La segunda Halajá, como podremos notar, es la única de todo el tratado que carece de la frase “grande es la paz”. La misma ha sido transcrita casi de forma idéntica del Talmud jerosolimitano.

<p>Halajá 1</p> <p>No se ha encontrado ningún paralelo de todas las ideas formuladas en esta primera Halajá en toda la literatura rabínica. Al parecer, podemos suponer que esto es una creación sui generis del autor anónimo de esta obra, o bien se la puede atribuir a un texto anterior del cual ha desaparecido de los archivos hasta la fecha.</p>	<p>הלכה א</p> <p>אמר ר' יהושע בן לוי גדול הוא השלום, שהשלום לארץ כשאור לעיסה, אלמלא שנתן הקדוש ברוך הוא שלום בארץ היתה החרב והחיה משכלת את הארץ. מה טעם? דכתיב: ונתתי שלום בארץ ושכבתם ואין מחריד והשכתי חיה רעה מן הארץ וחרב לא תעבר בארצכם</p> <p>ואין ארץ אלא ישראל שנאמר: ואשרו אתכם כל הגוים כי תהיו אתם ארץ חפץ. ואומר דור הולך ודור בא והארץ לעולם עמדת, מלכות באה ומלכות הולכת, וישראל לעולם קיים, אמר שלמה אף על פי שדור הולך ודור בא, מלכות הולכת ומלכות באה, גזירה הולכת וגזירה באה ומתחדשת על שונאי ישראל, הארץ לעולם עומדת, ישראל לעולם עומדין, לא נעזבין ולא כלין שנאמר: כי אני ה' לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם, כשם שאני לא שניתי ולא אני עתיד להשנות, כך אתם בית יעקב לא כליתם ולא עתידין לכלות, אלא ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כלכם היום.</p>
<p>Halajá 2</p> <p>Esta es la única de las halajot de PS en donde no aparece la frase “grande es la paz”. En el Talmud Jerosolimitano (Meguilá 3:6) existe un paralelo a esta Halajá de Ps y podemos suponer que el autor de esta</p>	<p>הלכה ב</p> <p>תמן תנינא רבן שמעון בן גמליאל אומר על שלשה דברים העולם עומד על הדין ועל האמת ועל השלום. אמר ר' מונא ושלשתן דבר אחד הם נעשה הדין נעשה אמת נעשה שלום, ושלשתן בפסוק אחד נאמר, שנאמר אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם, כל מקום שיש משפט יש שלום, וכל מקום</p>

<p>obra la tomó de allí. Nos es posible suponer esto ya que en el Talmud adscribe esta enseñanza a rab Mana y el PS a rab Muna (el mismo sabio, con una pequeña variación lingüística): תמן תנינן רשב"ג אומר על שלשה דברים העולם עומד על הדין ועל האמת ועל השלום ושלושתן דבר אחד הם נעשה הדין נעשה אמת נעשה שלום א"ר מנא ושלושתן בפסוק אחד [זכריה ח טז] נעשה שלום ומשפט שלום שפטו בשעריכם</p>	<p>יש שלום יש משפט</p> <p>הלכה ג</p> <p>אמר ר' יהושע גדול הוא השלום שבשעה שעמדו ישראל ואמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, שמח בהם הקדוש ברוך הוא ונתן להם תורתו ובירכם בשלום, שנאמר ה' עז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום, ונאמר תורת ה' תמימה משיבת נפש.</p>
<p>Halajá 3</p> <p>No se ha encontrado un correlato de este pasaje en la literatura rabínica previa o contemporánea a la edición de PS. Sin embargo, en Sifrei Bemidbar (Nasó, 42) se plantea un correlato entre la Torá y la paz: ד"א זה שלום תורה שנאמר ה' עז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום (תהלים כט יא)</p>	<p>הלכה ד</p> <p>אמר חזקיה גדול הוא השלום שכל מצות שבתורה כתוב בהם כי, כי תראה, כי תפגע, כי יקרא, כי תבנה, כשתבא המצוה לידך אתה זקוק לעשותה, אבל השלום מה כתיב בו בקש שלום ורדפהו, בקשהו במקומך, ורדפהו במקום אחר.</p>
<p>Halajá 4</p> <p>חזקיה אמר גדול שלום שכל המצות כתיב בהו שמות כג (כי תראה כי תפגע) דברים כב (כי יקרא אם באת מצוה לידך אתה זקוק לעשותה ואם לאו אי אתה זקוק לעשותה ברם הכא) תהלים לד (בקש שלום ורדפהו בקשהו למקומך ורדפהו למקום אחר)⁶⁴</p> <p>חזקיה אמר חורי גדול השלום שבכל המסעות כתי' במדבר לג (ויסעו ויחנו נוסעים במחלוקת וחנויים במחלוקת כיון שבאו כולם לפני הר סיני נעשו כולם חנייה אחת הדא דכתיב) שמות יט (ויחן שם ישראל ויחנו שם בני ישראל אין כתיב כאן אלא ויחן שם ישראל אמר הקב"ה הרי שעה שאני נותן תורה לבני</p>	<p>הלכה ה</p> <p>חזקיה אמר גדול הוא השלום, שבכל המסעות כתיב ויסעו ויחנו, נוסעין במחלוקת וחנוין במחלוקת, ובזמן שבאו לסיני חנו חנייה אחת, ויחן שם ישראל, אמר הקדוש ברוך הוא הואיל ושנאו ישראל את המחלוקת ואהבו את השלום ונעשו חנייה אחת, עכשיו אתן להם את תורת.</p> <p>אדניה לא נהרג אלא בשביל שהיה בעל מחלוקת. ומותר לומר לשון הרע על בעל מחלוקת שכן נתן אומר לבת שבע ואני אבוא אחריו ומלאתי את דבריו.</p> <p>ואמר רבי כל השקרים אסורין, ומותר לשקר בשביל להטיל שלום בין אדם לחברו.</p>
<p>רבי שמואל בר נחמן בשם רבי יונתן מותר לומר לשון הרע על בעלי מחלוקת ומה טעם ואני אבוא אחריו ומלאתי את דבריו רבי זעירא בעא קומי רבי יסא מפני מה נהרג אדוניה בן חגית מפני שתבע את אבישג השונית⁶⁵</p>	<p>הלכה ו</p> <p>אמר בר קפרא גדול השלום שכן מצינו שדברה תורה לשון בדאי כדי להטיל שלום בין אברהם לשרה שנאמר ותצחק שרה בקרבה לאמר אחרי בלתי היתה לי עדנה ואדני זקן ולבסוף כתיב ואני זקנתי</p>
<p>No se ha encontrado un correlato en la literatura rabínica sobre esta última sección de la quinta Halajá.</p>	<p>הלכה ז</p> <p>אמר בר קפרא גדול השלום שכן מצינו שדברו הנביאים</p>

⁶⁴ Según VR, Jizkia expresó dos ideas en relación a la paz. La primera de ellas encuentra aquí un correlato casi idéntico, mientras que la segunda tiene un paralelo con la Halajá 5 de PS con algunas variaciones.

⁶⁵ En el Talmud Jerosolimitano (Edición Venezia) Pea 1:16:1:1, se establece que se puede hablar mal de los discutidores e inmediatamente después se narra la muerte de Adonía. Quizás el redactor de PS invirtió los órdenes que aparecen en el Talmud, tomó la idea general, y reescribió la segunda parte de la 5 Halajá.

<p>בר קפרא אמר גדול שלום שדברו הכתובים דברי בדאות בתורה בשביל להטיל שלום בין אברהם לשרה הה"ד (בראשית יח) אחרי בלותי היתה לי עדנה ואדני זקן אבל לאברהם לא אמר כן אלא ואני זקנת.</p>	<p>לשון בדיאי כדי להטיל שלום בין מנוח לאשתו, דמעיקרא כתיב הנה נא את עקרה ולא ילדת והרית וילדת בן, ולבסוף לא אידכר בה שם עקרה.</p> <p>הלכה ה</p>
<p>בר קפרא אומר חורי גדול שלום שדברו הכתובים לשון בדוי בניאים בשביל להטיל שלום בין איש לאשתו (שנאמר) שופטים יג (הנה נא את עקרה ולא ילדת והרית וילדת בן אבל למנוח לא אמר כן אלא) שם / שופטים י"ג (/מכל אשר אמרתי אל האשה תשמר מ"מ סמנים היא צריכה</p>	<p>אמר בר קפרא גדול הוא השלום שהמלאכים אין ביניהם לא איבה ולא קנאה ולא שנאה ולא מינות ולא תחרות ולא מחלוקת. שהקדוש ברוך הוא עושה עמהם שלום. מה טעם המשל ופחד עמו עשה שלום במרומי. המשל זה מיכאל, ופחד זה גבריאל, ולא זה מחזיק את זה, מהן שלאש ומתן של מים, בני אדם שיש ביניהם כל המדות הללו על אחת כמה וכמה.</p> <p>הלכה ט</p>
<p>בר קפרא אמר חורי גדול שלום מה אם העליונים שאין להם לא קנאה ולא שנאה ולא תחרות ולא מצות וריבות ולא מחלוקת ולא עין רעה צריכין שלום הה"ד) איוב כה (עושה שלום במרומי התחתונים שיש בהם כל המדות הללו עאכ"ו⁶⁶</p>	<p>אמר ר' ישמעאל גדול הוא השלום, שמצינו שיותר הקדוש ברוך הוא על שמו שנכתב בקדושה שימחה על המים, כדי להטיל שלום בין איש לאשתו.</p> <p>הלכה י</p>
<p>א"ר יוחנן כתיב (איוב כה) המשל ופחד עמו וגו' המשל זה מיכאל והוא של שלג ופחד זה גבריאל והוא של אש מהו עמו מושלים לו לא זה מזיק את זה ולא זה מזיק את זה⁶⁷</p>	<p>אמר ר' יהושע גדול הוא השלום, שברית כהנים נכרתה בשלום, שנאמר הנני נתן לו את בריתי שלום.</p> <p>הלכה יא</p>
<p>תני ר' ישמעאל גדול שלום ששם הגדול שנכתב בקדושה אמר הקב"ה ימחה במים כדי להטיל שלום בין איש לאשתו...</p>	<p>אמר ר' יהושע גדול הוא השלום ששמו של הקדוש ברוך הוא נקרא שלום, שנאמר ויקרא לו ה' שלום.</p>
<p>Halajá 10</p> <p>ד"א חביב הוא השלום שנתנו הקב"ה לפנחס בשכרו (שנאמר) במדבר כה (הנני נותן לו את בריתי שלום⁶⁸</p>	<p>אמר ר' חייא בר אבא מכאן שאסור לשאול בשלום חברו במקום מטונף, מה טעם דכתיב ויבן שם גדעון מזבחה לה' ויקרא לו ה' שלום. ומה מזבחה שאינו לא אוכל ולא שותה ולא מריח, ולא נבנה אלא לכפרתן של ישראל נקרא שלום, מי שהוא אוהב שלום ורודף שלום ומקדים שלום ומשיב שלום ומטיל שלום בין ישראל לאביהם שבשמים על אחת</p>
<p>Halajá 11</p> <p>א"ר יודן ב"ר יוסי⁶⁹ גדול שלום ששמו של הקב"ה נקרא (שלום הה"ד) שופטים ו (ויקרא לו ה' שלום</p>	<p>אמר ר' חייא בר אבא מכאן שאסור לשאול בשלום חברו במקום מטונף, מה טעם דכתיב ויבן שם גדעון מזבחה לה' ויקרא לו ה' שלום. ומה מזבחה שאינו לא אוכל ולא שותה ולא מריח, ולא נבנה אלא לכפרתן של ישראל נקרא שלום, מי שהוא אוהב שלום ורודף שלום ומקדים שלום ומשיב שלום ומטיל שלום בין ישראל לאביהם שבשמים על אחת</p>

⁶⁶ Según VR Bar Kapara enuncia tres principios en relación a la paz. De forma casi idéntica los mismos son tomados en PS en las Halajot 6,7 y 8, en el mismo orden que encontramos en VR.

⁶⁷ En la halajá 8, durante el último de los dichos sobre la paz de Bar Kapara, el autor de PS inserta una cita que no corresponde a VR sino a Números Rabá 12:8.

⁶⁸ Devarim Rabá, Shoftim 5:15. En toda la investigación esta es la expresión más similar de donde podemos preusponer que tomó la idea el autor de PS para la Halajá 10. Si bien la composición literaria es muy diferente, ambas expresiones citan la misma fuente y su contenido expresa la misma idea.

⁶⁹ Este es el paralelo en VR. Sin embargo, el sabio al cual le es atribuida esta enseñanza varía en un texto y en el otro.

<p>א"ר תנחום בר יודן מכאן שאסור לו לאדם לשאול בשלום חבירו במקום מטונף⁷⁰</p> <p>No se ha encontrado un correlato de este pasaje en la literatura rabínica previa o contemporánea a la edición de PS.</p>	<p>כמה וכמה. ר' יוסי הגלילי אומר אף שמו של משיח נקרא שלום, שנאמר אבי עד שר שלום. הלכה יב אמר ר' יהושע גדול הוא השלום שישראל נקראין שלום, שנאמר כי זרע השלום. למי השלום לזרע השלום. הלכה יג</p>
<p>Halajá 12</p> <p>No se ha encontrado un correlato de este pasaje en la literatura rabínica previa o contemporánea a la edición de PS.</p>	<p>ר' יוסי הגלילי אומר גדול הוא השלום, שבשעה שמלך המשיח נגלה לישראל, אין פותח אלא בשלום שנאמר מה נאוו על ההרים רגלי מבשר משמיע שלום הלכה יד</p>
<p>Halajá 13</p> <p>דבנן אמרו גדול שלום שכשמלך המשיח בא אינו פותח אלא בשלום שנאמר שם / ישעיהו / נב (מה נאוו על ההרים רגלי מבשר משמיע שלום)</p>	<p>ר' יוסי הגלילי אומר גדול הוא השלום, שבשעת מלחמה אין פותח אלא בשלום שנאמר כי תקרב אל עיר להלהם עליה וקראת אליה לשלום. הלכה טו אמר ר' יהושע גדול הוא השלום, שעתיד הקדוש ברוך הוא לסמוך צדיקים בשלום שנאמר יצר סמוך תצר שלום. הלכה טז</p>
<p>Halajá 14</p> <p>ר' יוסי הגלילי גדול שלום שאפי' בשעת מלחמה אין פותחין אלא בשלום הה"ד) דברים כ (כי תקרב אל עיר וגו</p>	<p>אמר ר' יהושע גדול הוא השלום, שהיא תלויה לחיים ותלויה למתים, לחיים מנין, ויאמר יתרו למשה לך לשלום, למתים מניין, שנאמר ואתה תבוא אל אבותיך בשלום. הלכה יז</p>
<p>Halajá 15</p> <p>No se ha encontrado un correlato de este pasaje en la literatura rabínica previa o contemporánea a la edición de PS.</p> <p>Halajá 16</p> <p>גדול השלום שאפילו מתים צריכים שלום שנא' ואתה תבוא אל אבותיך בשלום (בראשית טו טו) ואומר בשלום תמות ובמשרפות אבותיך (ירמיה לד ה)⁷¹</p>	<p>ר' יוסי הגלילי אומר גדול הוא השלום שמצינו שדברו השבטים דברי בדאות כדי להטיל שלום בין יוסף לאחיו שנאמר: אביך צוה לפני מותו לאמר, ואין אנו מוצאין שצוה לו כלום. הלכה יח</p>
<p>Halajá 17</p> <p>אמר רשב"ג גדול שלום שדברו הכתובים לשון בדיות בתורה להטיל שלום בין יוסף לאחיו הה"ד) בראשית נ (כה תאמרון ליוסף אנא שא נא ולא אשכחן ביעקב דפקד</p>	<p>ר' יוסי הגלילי אומר גדול הוא השלום, שהרי אהרן הכהן לא נשתבח אלא בשביל השלום, שהיה אוהב שלום ורודף שלום, ומקדים שלום ומשיב שלום, שנאמר בשלום ובמישור הלך אתי. מה כתיב בתריה, ורבים השיב מעון.</p>

⁷⁰ En VR esta cita también continúa a la anterior tal como figura en PS; sin embargo, la cita le es atribuida a Rabí Tanjum y no a rabí Jia bar Aba

⁷¹ Sifrei Bemidbar, Nasó 42. No estoy convencido de que esta sea la fuente de la cual tomó el autor de PS la Halajá 16; sin embargo, es el paralelo más plausible que he encontrado.

<p style="text-align: right;">כלום</p> <p>Halajá 18</p> <p>אבל אהרן אוהב שלום ורודף שלום, ומשים שלום בין אדם לחבירו, שנאמר וְנִבְרַח אִמֶת הַיְתֵה בְּפִיהוּ וְעוֹלָה לֹא נִמְצָא בְּשִׁפְתָיו בְּשִׁלּוֹם וּבְמִישׁוֹר הֵלֵךְ אִתִּי וְרַבִּים הִשִּׁיב מֵעוֹן.⁷²</p> <p>וכן שני בני אדם שעשו מריבה זה עם זה. הלך אהרן וישב לו אצל אחד מהם ואמר לו בני ראה חברך מהו אומר מטרף את לבו וקורע את בגדיו ואומר אוי לי היאך אשא את עיני ואראה את חברי בושתי הימנו שאני הוא שסרחתי עליו. הוא יושב אצלו עד שמסיר קנאה מלבו והולך אהרן ויושב לו אצל האחר וא"ל בני ראה חברך מהו אומר מטרף את לבו וקורע את בגדיו ואומר אוי לי היאך אשא את עיני ואראה את חברי בושתי הימנו שאני הוא שסרחתי עליו. הוא יושב אצלו עד שמסיר קנאה מלבו. וכשנפגשו זה בזה גפפו ונשקו זה לזה.⁷³</p>	<p>מלמד שכשהיה רואה שני בני אדם שונאין זה את זה, הולך אצל אחד מהם ואומר לו, למה אתה שונא לפלוני, כבר בא אלי לביתי ונשתטח לפני ואמר לי, חטאתי לפלוני, לך ופייס עלי, ומניח לזה והולך אצל השני ואומר לו כמו שאמר לראשון, והיה משים שלום ואהבה ורעות בין אדם לחברו ועל זה נאמר [ורבים השיב מעון].</p> <p>אמר ר' יהושע, הנביא נקרא מלאך, והחכם נקרא מלאך, הנביא נקרא מלאך שנאמר ויאמר חגי מלאך ה', והחכם נקרא מלאך שנאמר כי מלאך ה' צבאות הוא, יכול יהא כהן עם הארץ תלמוד לומר ותורה יבקשו מפיהו.</p> <p style="text-align: right;">הלכה יט</p> <p>אמר ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי גדול השלום, שכל הברכות והתפלות חותמין בשלום, קרית שמע הותמה בשלום, ופרוס סוכת שלומך, ברכת כהנים חותמה בשלום, שנאמר וישם לך שלום, וכל הברכות חותמין בשלום, עושה שלום במרומו.</p> <p style="text-align: right;">הלכה כ</p> <p>אמר ר' יהושע בן לוי אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, אתם גרמתם להחריב את ביתי ולהגלות את בני, היו שואלין בשלומה ואני מוחל לכם, הדא הוא דכתיב שאלו שלום ירושלם, ואומר ודרשו את שלום העיר, ואומר יהי שלום בחילך שלוה בארמנותיך, ואומר למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך.</p> <p>ומי שהוא אוהב שלום ורודף שלום, ומקדים שלום ומשיב שלום, הקדוש ברוך הוא מורישו העולם הזה והעולם הבא, שנאמר ועונים יירשו ארץ והתענגו על רב שלום.</p>
<p>No se ha encontrado un correlato de este pasaje en la literatura rabínica previa o contemporánea a la edición de PS.</p>	
<p>Halajá 19</p> <p>ד' מני דשאב ור' יהושע דסכנין בשם ר' לוי גדול שלום שכל הברכות טובות ונחמות שהקב"ה מביאן על ישראל חותמין בשלום בק"ש פורס סוכת שלום בתפלה עושה שלום בברכת כהנים</p>	
<p>Halajá 20</p> <p>No se ha encontrado un correlato de este pasaje en la literatura rabínica previa o contemporánea a la edición de PS.</p>	
<p>No se ha encontrado un correlato de este pasaje en la literatura rabínica previa o contemporánea a la</p>	

⁷² Talmud Babilónico, Sanedrín 6b. Allí se resaltan las características pacíficas de Aarón, contrastándolas con los ideales de justicia de de Moshé-

⁷³ La segunda parte de esta Halajá quizás fue tomada de este midrash de Avot de Rabí Natan 12, en el cual, si bien con grandes diferencias lingüísticas, podemos encontrar el mismo mensaje.

edición de PS.

Vaikrá Rabá (Edición Vilna), Tzav, Parashá 9

(El amarillo hace referencia a que la fuente tiene un paralelo –aunque no sea exacto- en PS, y rojo a que no)

1. אר"ש בן יוחאי גדול השלום שכל הברכות כלולות בו (תהלים כט (ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום,

חזקיה אמר תרתי:

2. חזקיה אמר גדול שלום שכל המצות כתיב בהו (כי תראה כי תפגע) דברים כב (כי יקרא אם באת מצוה לידך אתה זקוק לעשותה ואם לאו אי אתה זקוק לעשותה ברם הכא) תהלים לד (בקש שלום ורדפהו בקשהו למקומך ורדפהו למקום אחר

3. חזקיה אמר חורי גדול השלום שבכל המסעות כתי) 'במדבר לג (ויסעו ויחנו נוסעים במחלוקת וחונים במחלוקת כיון שבאו כולם לפני הר סיני נעשו כולם חנייה אחת הדא דכתיב) שמות יט (ויחן שם ישראל ויחנו שם בני ישראל אין כתיב כאן אלא ויחן שם ישראל אמר הקב"ה הרי שעה שאני נותן תורה לבני

בר קפרא אמר תלת

4. בר קפרא אמר גדול שלום שדברו הכתובים דברי בדאות בתורה בשביל להטיל שלום בין אברהם (לשרה הה"ד) בראשית יח (אחרי בלותי היתה לי עדנה ואדני זקן אבל לאברהם לא אמר כן אלא ואני זקנתי

5. בר קפרא אומר חורי גדול שלום שדברו הכתובים לשון בדוי בנביאים בשביל להטיל שלום בין איש לאשתו שנאמר) שופטים יג (הנה נא את עקרה ולא ילדת והרית ויולדת בן אבל למנוח לא אמר כן אלא) שם / שופטים י"ג (/מכל אשר אמרתי אל האשה תשמר מ"מ סמנים היא צריכה

6. בר קפרא אמר חורי גדול שלום מה אם העליונים שאין להם לא קנאה ולא שנאה ולא תחרות ולא מצות וריבות ולא מחלוקת ולא עין רעה צריכין שלום הה"ד) איוב כה (עושה שלום במרומיו התחתונים שיש בהם כל המדות הללו עאכ"ו

7. אמר רשב"ג גדול שלום שדברו הכתובים לשון בדיות בתורה להטיל שלום בין יוסף לאחיו הה"ד) בראשית נ (כה תאמר ליוסף אנא שא נא ולא אשכחן ביעקב דפקד כלום אמר

8. ר' יוסי הגלילי גדול שלום שאפי' בשעת מלחמה אין פותחין אלא בשלום הה"ד) דברים כ (כי תקרב אל עיר וגו'

9. א"ר יודן ב"ר יוסי גדול שלום ששמו של הקב"ה נקרא שלום הה"ד) שופטים ו (ויקרא לו ה' שלום

10. א"ר תנחום בר יודן מכאן שאסור לו לאדם לשאול בשלום חבירו במקום מטונף

11. תני ר' ישמעאל גדול שלום ששם הגדול שנכתב בקדושה אמר הקב"ה ימחה במים כדי להטיל שלום בין איש לאשתו ...

12. אר"ש בן חלפתא גדול שלום שכשברא הקב"ה את עולמו עשה שלום בין העליונים לתחתונים ביום הראשון ברא מן העליונים ומן התחתונים הה"ד) בראשית א (בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ בשני ברא מן העליונים הה"ד ויאמר אלהים יהי רקיע בשלישי ברא מן התחתונים ויאמר אלהים יקוו המים ברביעי מן העליונים יהי מאורות ברקיע השמים בחמישי ברא מן התחתונים ויאמר אלהים ישרצו המים בששי בא לבראות אדם אמר אם אני בורא אותו מן העליונים הרי העליונים רבים מן התחתונים בריאה אחת אם אני בורא אותו מן התחתונים הרי התחתונים רבים על העליונים בריאה אחת מה עשה בראו מן העליונים ומן התחתונים הה"ד) שם / בראשית / ב (וייצר ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה ומן התחתונים ויפח באפיו נשמת חיים מן העליונים

13. ר' מני דשאב ור' יהושע דסכנין בשם ר' לוי גדול שלום שכל הברכות וטובות ונחמות שהקב"ה מביאן על ישראל חותמין בשלום בק"ש פורס סוכת שלום בתפלה עושה שלום בברכת כהנים (במדבר ו' וישם לך שלום ואין לי אלא בברכות בקרבנות מנין זאת תורה לעולה ולמנחה לחטאת ולאשם ולמלואים ולזבח השלמים אין לי אלא בכלל בפרט מנין זאת תורה העולה זאת תורת המנחה זאת תורת החטאת זאת תורת האשם זאת תורת זבח השלמים ואין לי אלא בקרבנות יחיד בקרבנות צבור מנין ת"ל) שם / במדבר / כט (אלה תעשו לה' במועדיכם ומסיים בשלמים ואין לי אלא בעולם הזה בעולם הבא מנין) ישעיה סו (הנני נוטה אליה כנהר שלום)
14. רבנן אמרו גדול שלום שכשמלך המשיח בא אינו פותח אלא בשלום שנאמר) שם / ישעיהו / נב (מה נאוו על ההרים רגלי מבשר משמיע שלום)

Midrash Tanjuma, Vaikra, Tzav 10

(El amarillo hace referencia a que la fuente tiene un paralelo –aunque no sea exacto- en PS, y rojo a que no)

1. [וזאת תורת זבח השלמים] גדולה שלמים שהן עושין שלום בין ישראל לאביהם שבשמים
2. ר' אלעזר הקפר אומר גדול השלום שאפילו ישראל עובדין ע"ז, ועושין חבורה אחת, אין מדת הדין פוגעת בהם, שנאמר חבור עציבים אפרים הנח לו) הושע ד יז)
3. אמר ר' לוי גדול השלום שאין חותם בברכת כהנים אלא שלום, שנאמר וישם לך שלום) במדבר ו' כו,)
4. אמר ר' שמעון בן גמליאל גדול הוא השלום שכתב הקב"ה דברים בתורה שלא היו, אלא בשביל השלום, אלו הן:
- a. שכשמת יעקב ויראו אחי יוסף כי מת אביהם וגו') בראשית נ טו, (מה עשו הלכו אצל בלהה ואמרו לה הכנסי אצל יוסף ואמרי לו, אביך צוה לפני מותו לאמר) שם שם / בראשית נ / טז, ומעולם לא צוה יעקב מכל הדברים האלו כלום, אלא מעצמן אמרו דבר זה, אמר רבן שמעון בן גמליאל ראה כמה דיו משתפך, וכמה קולמוסין משתברין, וכמה ינוקין מתרצעין, (וכמה עורות) (עבודין) (עבודין), [וכמה ינוקין מתרצעין, [ללמד דבר שלא היה בתורה, ראה כמה גדול כח השלום]
- b. וכן אתה מוצא בשרה, כיון שבאו מלאכי השרת לאברהם ואמרו לו למועד אשוב אליך כעת חיה ולשרה בן) שם / בראשית / יח יד, (באותה שעה ותצחק שרה בקרבה לאמר וגו') ואדוני זקן) (שם שם / בראשית י"ח / יב, (והקב"ה לא אמר לאברהם) אלא [למה זה צחקה שרה לאמר האף אמנם אלד ואני זקנתי, וכל כך למה בשביל השלום, ולעולם הבא, כשיחזיר הקב"ה את הגליות לירושלים, בשלום הוא מחזירן, שנאמר שאלו שלום ירושלים) תהלים קכב ו, (וכן הוא אומר הנני נוטה אליה כנהר שלום) ישעיה סו יב.

Bamidbar Rabá (Vilna) Nasó, 11

(El amarillo hace referencia a que la fuente tiene un paralelo –aunque no sea exacto- en PS, y rojo a que no)

1. גדול השלום שהקב"ה שינה בדבר מפני השלום שנאמר) בראשית יח (האף אמנם אלד ואני זקנתי)
2. גדול
3. שלום ששינה המלאך שדבר עם מנוח מפני השלום שלאשה אמר) שופטים יג (הנה נא את עקרה ולא ילדת ולא ספר דבר זה למנוח,
4. גדול שלום שהשם שנכתב בקדושה אמר הקב"ה ימחה על המים בשביל להטיל שלום בין איש לאשתו, ר"א אומר
5. גדול שלום שלא נטעו הנביאים בפי כל הבריות אלא שלום

6. ר"ש בן חלפתא אמר גדול שלום שאין כלי מקבל ברכה אלא שלום שנאמר (תהלים כט) ה' יברך את עמו בשלום אף בב"כ = בברכת כהנים = אחד כל ברכות סיימן בשלום וישם לך שלום לומר שאין הברכות מועילות כלום אלא א"כ שלום עמהם
7. ר"א הקפר אומר גדול שלום שאין חותם כל התפלה אלא שלום ואין חותם ב"כ אלא שלום
8. גדול שלום שניתן לענוים שנאמר (שם / תהלים / לז) (וענוים ירשו ארץ והתענגו על רוב שלום, גדול שלום שהוא שקול כנגד הכל אנו אומרים עושה שלום ובורא את הכל, רבי אלעזר בנו של ר"א הקפר אומר שאפי' ישראל עובדין עבודת כוכבים ושלום ביניהם כביכול אמר הקב"ה אין השטן נוגע ביניהם שנא) ה' הושע ד (חבור עצבים אפרים הנח לו, אבל משנחלקו מה נאמר בהם) (שם / הושע ד) (חלק לבם עתה יאשמו הא)
9. גדול שלום ושנאה מחלוקת
10. גדול שלום שאפי' בשעת מלחמה צריכין שלום שנאמר (דברים כ) (כי תקרב אל עיר וגו' ואומר) (שם / דברים / ב) (ואשלח מלאכים ממדבר קדמות וגו' ואומר) (שופטים יא) (השיבה אתהן בשלום
11. גדול השלום שאפי' המתים צריכין שלום שנאמר (בראשית טו) (ואתה תבא אל אבותיך בשלום ואומר בשלום תמות,
12. גדול השלום שניתן לעושי תשובה שנא) 'ישעיה נז (בורא ניב שפתים שלום שלום
13. ר' מאיר אומר גדול הוא השלום שלא ברא הקב"ה מדה יפה מן השלום שניתנה לצדיקים שבשעה שנפטר מן העולם שלש כתות של מה"ש = מלאכי השרת = מקדימין אותו בשלום הראשונה אומרת (שם / ישעיהו נ"ז) (יבא שלום שנייה אומרת) (שם / ישעיהו נ"ז) (ינוחו על משכבותם והשלישית אומרת) (שם / ישעיהו נ"ז) (הולך נכוחו ולא דיין לצדיקים שמיתתן בידי כבוד שנאמר) (שם / ישעיהו / נח) (כבוד ה' יאספך אלא שמקלסים לפנייהם בשלום יבוא שלום,
14. גדול השלום שלא ברא הקב"ה מדה יפה כמו השלום ומנעה מן הרשעים שבשעה שנפטרין מן העולם ג' כתות של מלאכי חבלה מקדימות אותו הראשונה אומרת (שם / ישעיהו / מח) (אין שלום השניה אומרת אמר ה' לרשעים השלישית אומרת) (שם / ישעיהו / נ) (למעצבה תשכבון, לא דיין לרשעים שמיתתן ביד מחבלים שנאמר) (איוב לג) (ותקרב לשחת נפשו וחיותו לממיתים, ואומר יהדפוהו מאור לחושך ואומר) (תהלים לה) (יהי דרכם חשך וחלקלקות ומלאך ה' רודפם אלא שהם מתקנטרים לפנייהם ואומרים להם אין שלום וגו', למעצבה תשכבון,
15. גדול השלום שניתן שכר התורה והמצות שנאמר (ויקרא כו) (ונתתי שלום בארץ
16. גדולה שלום שניתן לאוהבי תורה שנא) 'תהלים קיט (שלום רב לאוהבי תורתך
17. גדול השלום שניתן ללומדי תורה שנאמר) 'ישעיה נד (וכל בניך למודי ה' רוב שלום בניך,
18. גדול השלום שניתן לעושי צדקה שנאמר) (שם / ישעיהו / לב) (והיה מעשה הצדקה שלום,
19. גדול השלום ששמו של מקום קרוי שלום שנאמר) (שופטים ו) (ויקרא לו ה' שלום
20. גדול השלום שדרי עליונים צריכין שלום שנאמר) (איוב כה) (עושה שלום במרומיו, והרי דברים ק"ו ומה אם במקום שאין איבה ושנאה צריכין שלום ק"ו למקום שיש בו כל המדות הללו

Devarim Rabá, Shoftim 5:15

(El amarillo hace referencia a que la fuente tiene un paralelo –aunque no sea exacto- en PS, y rojo a que no)

1. אמר ר"ל גדול הוא השלום שאמר הכתוב דברים של בדאי ליתן שלום בין יוסף לאחיו, בשעה שמת אביהן היו מתיראין שלא ינקום להן ומה אמרו לו) (בראשית נ) (אביך צוה לפני מותו לאמר כה תאמרו ליוסף ואין אנו מוצאים שצוה יעקב אבינו אלא אמרו הכתובים דברי בדאי מפני דרכי שלום
2. ד"א חביב הוא השלום שנתנו הקב"ה לציון שנאמר) (תהלים קכב) (שאלו שלום ירושלים,
3. ד"א חביב הוא השלום שנתנו הקב"ה בשמים שנאמר) (איוב כה) (עושה שלום במרומיו,
4. ד"א חביב הוא השלום שנתנו הקב"ה לקרובים ולרחוקים שנאמר) (ישעיה נז) (שלום שלום לרחוק ולקרוב,

5. ד"א חביב הוא השלום שלא נתנו הקדוש ב"ה לרשעים שנאמר) שם / ישעיהו / מח (אין שלום אמר ה' לרשעים).
6. ד"א חביב הוא השלום שנתנו הקב"ה לפנחס בשכרו שנאמר) במדבר כה (הנני נותן לו את בריתי שלום).
7. ד"א גדול השלום שאין הקב"ה מבשר את ירושלים שיהיו נגאלים אלא בשלום שנאמר + ישעיהו נ"ב + משמיע שלום וגו'.
8. ד"א א"ר לוי חביב הוא השלום שכל חותמיהם של ברכות אינן אלא בשלום קריאת שמע חותמת בשלום פורס סוכת שלום, התפלה חותמת בשלום, ב"כ = ברכת כהנים = חותמת וישם לך שלום,
9. ד"א חביב הוא השלום שאין הקב"ה מנחם את ירושלים אלא בשלום מנין שנאמר) ישעיהו סו (הנני נוטה אליה כנהר שלום אמר דוד מבקש הייתי לשמוע מהו שיחתו של הקב"ה על ישראל ושמעתי שהיה עסוק בשלומן שנאמר) תהלים פה (אשמעה מה ידבר האל ה' כי ידבר שלום אל עמו ואל חסידיו וגו').
10. א"ר שמעון בן חלפתא ראה מה חביב השלום כשבקש הקב"ה לברך את ישראל לא מצא כלי שהוא מחזיק כל הברכות לברכן בו אלא השלום מנין שנאמר) שם / תהלים / כט (ה' עוז לעמו יתן ה' לברך את עמו בשלום).

Sifré Bemidbar, Nasó, Piská 42

- וישם לך שלום: בכניסתך שלום וביציאתך שלום, שלום עם כל אדם. ר' חנניה סגן הכהנים אומר וישם לך שלום: בביתך.
1. ר' נתן אומר: זה שלום מלכות בית דוד שנ' למרבה המשרה ולשלום אין קץ (ישעיהו טו).
2. ד"א זה שלום תורה שנאמר ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום (תהלים כט יא).
3. גדול השלום ששינה מעשה שרה שנאמר ואני זקנתי (בראשית יח יג).
4. גדול השלום ששינה קדוש מפני שלום.
5. גדול השלום ששינה מלאך מפני שלום.
6. גדול השלום ששם שנכתב בקדושה נמחה על המים מפני שלום בשביל להטיל שלום בין איש לאשתו.
7. ר' אלעזר אומר גדול השלום שלא נטעו הנביאים בפי כל הבריות אלא שלום.
8. ר' שמעון בן חלפתא אומר: גדול השלום שאין כלי מקבל ברכה אלא שלום שנאמר ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום (תהלים שם / כ"ט י"א).
9. ר' אלעזר הקפר אומר: גדול השלום שאין חותם כל הברכות אלא שלום שנאמר יברך ה' וישמרך יאר ה' פניו אליך ויחונך ישרא ה' פניו אליך וישם לך שלום.
10. ר' אלעזר בנו של ר' אלעזר הקפר אומר גדול השלום שאפילו ישראל עובדין עבודה זרה ושלום ביניהם כביכול אמר המקום אין השטן נוגע בהם שנאמר חבור עצבים אפרים הנח לו (הושע ד יז) אבל משנחלקו מה נאמר בהם חלק לבם עתה יאשמו (שם / הושע י' ב').
11. הא גדול השלום שלא ניתן בחלקם של רשעים שנ' אין שלום אמר ה' לרשעים (שם / ישעיהו נז / כא).
12. גדול השלום ושנואה מחלוקת.
13. גדול השלום שאפילו בשעת מלחמה צריכים שלום שנאמר כי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום (דברים כ י) ואשלח מלאכים ממדבר קדמות אל סיחון מלך חשבון דברי שלום ואמת (שם / דברים / ב כו) וישלח יפתח מלאכים אל מלך בני עמון לאמור מה לי ולך כי באת אלי להלחם בארצי ויאמר מלך בני עמון אל מלאכי יפתח וגו' מהו אומר ועתה השיבה אתהן בשלום (שופטים יא יג).

14. גדול השלום שאפילו מתים צריכים שלום שנא' ואתה תבוא אל אבותיך בשלום (בראשית טו טו) ואומר בשלום תמות ובמשרפות אבותיך (ירמיה לד ה)
15. גדול השלום שניתן לעושי תשובה שנא' בורא ניב שפתים שלום שלום לרחוק ולקרוב (ישעיה נז יט)
16. גדול השלום שניתן בחלקם של צדיקים שנא' יבא שלום ינחו על משכבותם (שם / ישעיה נז ב)
17. גדול השלום שניתן לאוהבי התורה שנא' שלום רב לאוהבי תורתך (תהלים קיט קסה)
18. גדול השלום שניתן ללומדי תורה שנא' וכל בניך למודי ה' רב שלום בניך (ישעיה נד יג)
19. גדול השלום שניתן לענוים שנא' וענוים ירשו ארץ והתענגו על רוב שלום (תהלים לז יא)
20. גדול השלום שניתן לעושי צדקה שנ' והיה מעשה הצדקה שלום (ישעיה לב יז)
21. גדול השלום ששמו של הקב"ה קרוי שלום שנא' ויקרא לו ה' שלום (שופטים ו כד)
22. ר' חנניה סגן הכהנים אומר גדול השלום ששקול כנגד כל מעשה בראשית שנא' [יוצר אור ובורא חשך עושה שלום] (ישעיה מה ז)
23. גדול השלום [שדרי] עליונים צריכים שלום שנא' המשל ופחד עמו עושה שלום במרומיו (איוב כה ב) והרי דברים ק"ו ומה אם במקום שאין איבה ותחרות ושנאה ובעלי דבא צריכים שלום ק"ו למקום שיש בו כל המדות הללו.

Sifré Bemidbar, Nasó, Piská 42

<p>“Y ponga en ti paz” (Números 6:26): Que haya paz en tu entrada y en tu salida, paz con todo ser humano.</p> <p>Jananiá, el vicejefe de los sacerdotes, dijo: “y ponga en ti paz”, en tu hogar.</p> <p>Rabí Naan dijo: “Esta paz hace referencia al reinado de David, ya que está escrito: “Lo dilatado de su imperio y la paz no tendrán límite sobre el trono de David y sobre su reino” (Isaías 9:7).</p> <p>Otra interpretación posible: Esta paz hace referencia a la Torá, ya que está dicho: “Adonai dará poder a su pueblo; Adonai bendecirá a su pueblo con la paz” (Salmos 29:11)</p> <p>“Grande es la paz, por cuanto modificó los dichos de Sará, ya que está escrito: “Se rio, pues, Sara entre sí, diciendo: “¿Después de que he envejecido, tendré deleite, siendo también mi señor ya viejo?” (Génesis 18:13)</p> <p>“Grande es la paz porque modificó la santidad por la paz”.</p> <p>“Grande es la paz porque modificó a un ángel por la paz”.</p> <p>“Grande es la paz, por cuanto es borrado por las aguas el nombre</p>	<p>וישם לך שלום: בכניסתך שלום וביציאתך שלום, שלום עם כל אדם.</p> <p>ר' חנניה סגן הכהנים אומר וישם לך שלום: בביתך</p> <p>ר' נתן אומר: זה שלום מלכות בית דוד שנ' למרבה המשרה ולשלום אין קץ (ישעיה טו ו)</p> <p>ד"א זה שלום תורה שנאמר ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום (תהלים כט יא)</p> <p>גדול השלום ששינה מעשה שרה שנאמר ואני זקנתי (בראשית יח יג)</p> <p>גדול השלום ששינה קדוש מפני שלום</p> <p>גדול השלום ששינה מלאך מפני שלום</p> <p>גדול השלום ששם שנכתב בקדושה נמחה על המים מפני שלום בשביל</p>
--	---

<p>que fue escrito en santidad para así lograr la paz entre un hombre y su mujer”.</p> <p>Rabí Eliezer dice: “Grande es la paz, por cuanto no plantaron los ángeles en la boca de todos los hombres sino paz”.</p> <p>Rabí Shimon ben Jalafta dice: “Grande es la paz, por cuanto ningún recipiente recibe bendición excepto la paz; ya que está dicho: “Adonai dará <i>poder</i> a su pueblo; Adonai bendecirá a su pueblo con <i>paz</i>” (Salmos 29:11)</p> <p>Rabí Eleazar Hakfar dice: “Grande es la paz, por cuanto todas las bendiciones no concluyen sino con la paz; ya que está dicho: “<i>Adonai te bendiga y te guarde.</i> ²⁵ <i>Adonai haga resplandecer su rostro sobre ti y tenga de ti misericordia;</i> ²⁶ <i>Adonai alce sobre ti su rostro y ponga en ti paz.</i>” ²⁷ <i>Así invocarán mi nombre sobre los hijos de Israel, y yo los bendeciré.</i>” (Deuteronomio 22:24-26)</p> <p>Rabí Eleazar, hijo de Rabí Eleazar Hakfar, dice: “Grande es la paz porque cuando el pueblo de Israel se ve involucrado en idolatría, hay paz entre ellos. Y supuestamente dijo Dios: “El Satán no los lastimará a ellos, ya que está dicho: “Efraín es dado a ídolos; déjalo.” (Oseas 4:17); sin embargo, sobre ellos [el pueblo de Israel] ¿qué está dicho? “Está dividido su corazón. Ahora serán hallados culpables” (Oseas 10:2).</p> <p>“Grande es la paz porque no le fue entregada en la porción de los impíos; ya que está dicho: “No hay paz, dijo mi Dios, para los impíos.” (Isaías 57:21)</p> <p>“Grande es la paz y odiosa la discordia”.</p> <p>“Grande es la paz porque incluso en momentos de guerra necesitamos paz; ya que así está dicho: “Cuando te acerques a una ciudad para combatirla, le propondrás la paz” (Deuteronomio 20:10) y también [está dicho]: “Y envié mensajeros desde el desierto de Cademot a Sehón, rey de Hesbón, con palabras de paz” (Deuteronomio 2:26). Y también está escrito: “El rey de los amonitas respondió a los mensajeros de Jefté: “Por cuanto Israel tomó mi tierra, cuando subió de Egipto, desde Arnón hasta Jaboc y el Jordán; ahora, pues, devuélvela en paz”. (Jueces 11:13)</p> <p>“Grande es la paz porque incluso los muertos requieren paz; como</p>	<p>להטיל שלום בין איש לאשתו</p> <p>ר' אלעזר אומר גדול השלום שלא נטעו הנביאים בפי כל הבריות אלא שלום</p> <p>ר' שמעון בן חלפתא אומר: גדול השלום שאין כלי מקבל ברכה אלא שלום שנאמר ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום (תהלים שם כ"ט י"א/א)</p> <p>ר' אלעזר הקפר אומר: גדול השלום שאין חותם כל הברכות אלא שלום שנאמר יברך ה' וישמרך יאר ה' פניו אליך ויחונך ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום</p> <p>ר' אלעזר הקפר ר' אלעזר בנו של אומר גדול השלום שאפילו ישראל עובדין עבודה זרה ושלום ביניהם כביכול אמר המקום אין השטן נוגע בהם שנאמר חבור עצבים אפרים משנחלקו הנח לו (הושע ד יז) אבל מה נאמר בהם חלק לבם עתה יאשמו (שם /הושע י' ב')</p> <p>הא גדול השלום שלא ניתן בחלקם של רשעים שני' אין שלום אמר ה' לרשעים (שם /ישעיה נז/ כא)</p> <p>גדול השלום ושנואה מחלוקת</p> <p>גדול השלום שאפילו בשעת מלחמה צריכים שלום שנאמר כי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום (דברים כ י) ואשלח מלאכים ממדבר קדמות אל סיחון מלך חשבון דברי שלום ואמת (שם /דברים/ ב כו) וישלח יפתח מלאכים אל מלך בני עמון לאמור מה לי ולך כי באת אלי להלחם בארצי ויאמר מלך בני עמון אל מלאכי יפתח וגו' מהו אומר ועתה השיבה אתה בשלום (שופטים יא ג)</p> <p>גדול השלום שאפילו מתים צריכים שלום שנא' ואתה תבוא אל אבותיך</p>
---	---

<p>está dicho: “Tú, en tanto, te reunirás en paz con tus padres” (Génesis 15:15). Y también está dicho: “En paz morirás, y así como quemaron especias por tus padres” (Jeremías 34:5)</p> <p>“Grande es la paz, ya que es otorgada a quienes se arrepienten; como está dicho: “Produciré fruto de labios: paz, paz al que está lejos y al que está cerca” (Isaías 57:19).</p> <p>“Grande es la paz, por cuanto fue otorgada a la porción de los justos; como está dicho: “Entrará en la paz; descansarán en sus lechos todos los que andan delante de Dios”. (Isaías 57:2)</p> <p>“Grande es la paz, por cuanto le es otorgada a los amantes de la Torá; como está dicho: “Mucha paz tienen los que aman tu ley” (Salmos 119:165).</p> <p>“Grande es la paz, por cuanto le es otorgada a los estudiantes de la Torá; como está dicho: “Y todos tus hijos serán estudiantes de Adonai; y se multiplicará la paz de tus hijos.” (Isaías 54:13).</p> <p>“Grande es la paz, por cuanto le es otorgada a los humildes; como está dicho: “Pero los mansos heredarán la tierra, y se recrearán con abundancia de paz.”⁷⁴</p> <p>“Grande es la paz, por cuanto le es otorgada a quienes hacen Tzedaká; como está dicho: “Y el efecto de la justicia social será paz” (Isaías 32:17).</p> <p>“Grande es la paz, por cuanto el Santo, bendito sea, es llamado paz; como está dicho: “y lo llamó Adonai-Shalom”. (Jueces 6:24)</p> <p>“Dice Rabí Janania, el vicejefe de los sacerdotes: “Grande es la paz, ya que es equiparada al acto de creación; como está dicho: “que forma la luz y crea las tinieblas, que hace la paz y crea la adversidad.” (Isaías 45:7)</p> <p>“Grande es la paz, ya que los habitantes de [los mundos] superiores necesitan paz; como está dicho: “El señorío y el temor están con él; Él hace paz en sus alturas.” (Job 25:2). Y siguiendo la lógica a fortiori: ¿Y qué sucede en un lugar en el cual no hay rivalidad, ni competencia, ni odio, e incluso así los hombres DEBABA necesitan la paz? Cuanto más en el lugar en el que [los habitantes] poseen todas esas cualidades”.</p>	<p>בשלום (בראשית טו טו) ואומר בשלום תמות ובמשרפות אבותיך (ירמיה לד ה)</p> <p>גדול השלום שניתן לעושי תשובה שנא' בורא נייב שפתים שלום שלום לרחוק ולקרוב (ישעיה נז יט)</p> <p>גדול השלום שניתן בחלקם של צדיקים שנא' יבא שלום ינחו על משכבותם (שם / ישעיה נז ב)</p> <p>גדול השלום שניתן לאוהבי התורה שנא' שלום רב לאוהבי תורתך (תהלים קיט קסה)</p> <p>גדול השלום שניתן ללומדי תורה שנא' וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך (ישעיה נד יג)</p> <p>גדול השלום שניתן לענוים שנא' וענוים ירשו ארץ והתענגו על רוב שלום (תהלים לז יא)</p> <p>גדול השלום שניתן לעושי צדקה שנ' והיה מעשה הצדקה שלום (ישעיה לב יז)</p> <p>גדול השלום ששמו של הקב"ה קרוי שלום שנא' ויקרא לו ה' שלום (שופטים ו כד)</p> <p>ר' חנניה סגן הכהנים אומר גדול השלום ששקול כנגד כל מעשה בראשית שנא' [יוצר אור ובורא חשך עושה שלום] (ישעיה מה ז)</p> <p>גדול השלום [שדרי] עליונים צריכים שלום שנא' המשל ופחד עמו עושה שלום במרומיו (איוב כה ב) והרי דברים ק"ו ומה אם במקום שאין איבה ותחרות ושנאה ובעלי דבבא צריכים שלום ק"ו למקום שיש בו כל המדות הללו.</p>
--	---

⁷⁴ Salmos 37:11

Sifrá, Zutá 6

Rabí Shimon solía decir: “Grande es la paz ya que las cualidades del hombre de carne y hueso no son como las cualidades del rey de los reyes, el Santo, bendito sea”.

“Cuando un rey de carne y hueso sale a la guerra, sale con grandes poblaciones y con legiones enteras de soldados; sin embargo, cuando sale hacia la paz, no lo hace sino en soledad”.

“El rey de los reyes, el Santo, bendito sea, cuando sale hacia la paz, lo hace con grandes legiones y con grandes poblaciones, ya que está dicho: “Miles de millares le servían” (Daniel 7:10), y está dicho también: “Al que establece la paz en sus alturas. ¿Tienen número sus ejércitos?” (Job 25:3), y también está dicho: “Los carros de Dios son miríadas, millares y millares; el Señor está entre ellos en santidad, *como en el Sinaí*.” (Salmos 68:18). Sin embargo, cuando sale hacia la guerra, no lo hace sino en soledad, ya que está dicho: “El lugar lo he pisado yo solo; de los pueblos, ningún hombre *estaba* conmigo”. (Isaías 63:3)

היה ר' שמעון אומר גדול השלום שלא כמדת בשר ודם מדתו של מלך מלכי המלכים הקב"ה

מדת בשר ודם כשהוא הולך למלחמה הוא הולך באוכלוסין ובליגיונין וכשהוא הולך לשלום אינו הולך אלא יחידי.

ומדתו של מלך מלכי המלכים הקב"ה כשהוא הולך לשלום הוא הולך בליגיונות ובאוכלוסין שנא' אלף אלפין ישמשוניה (דניאל ז י) ואומר עושה שלום במרומיו היש מספר לגדודיו (איוב כה ג) ואומר רכב אלהים רבותים אלפי שנאן אדני במ סיני בקדש (תהלים סח יח). וכשהוא הולך למלחמה אינו הולך אלא יחידי שנא' פורה דרכתי לבדי ומעמים אין איש אתי ואדרכם וגו' (ישעיה סג ג). ו

Talmud, Ievamot 65b

Rabí Ilea dijo en el nombre de Rabí Eleazar bar Rabí Shimón: “Está permitido que una persona se desvíe de la verdad en el interés por la paz, como está dicho: “Así le diréis a Iosef: “Te ruego, perdones la falta de tus hermanos y su pecado, pues te han causado mal”. Rabí Natan dijo que es un precepto [desviarse de la verdad en interés por la paz], como está dicho: “Y Shmuel dijo: ¿Cómo puedo ir? Si Shaúl lo escucha, va a matarme”.

וא"ר אילעא משום רבי אלעזר בר' שמעון : מותר לו לאדם לשנות בדבר השלום, שנאמר : [האב"ך](#) צוה וגו' כה תאמרו ליוסף אנה אנה נא וגו'. ר' נתן אומר : מצוה, שנאמר : [וויאמר](#) שמואל איך אלך ושמע שאול והרגני וגו'. דבי רבי ישמעאל תנא : גדול השלום, שאף הקדוש ברוך הוא שינה בו, דמעיקרא כתיב : [וואדוני](#) זקן, ולבסוף כתיב : ואני זקנתי .